

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

NÁRODNÍ STEREOTYPY: VZTAH ČECHŮ A ŠPANĚLŮ

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Lenka Rybáková

Studijní obor: Španělský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod

Ročník: 3.

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 4. května 2017

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D. za vstřícný přístup a cenné rady, které mi při vedení práce poskytla. Děkuji také své rodině a přátelům Elišce Novotné, Martinu Čejkovi a Sabině Vlachové, kteří mi byli při psaní práce oporou.

Anotace

Tato bakalářská práce si klade za cíl představit problematiku národních stereotypů, která napříč vědami vstupuje stále více do popředí vědeckého zkoumání.

V rámci teoretické části práce je tato tematika nejprve analyzována v obecné rovině a autorka se v ní zabývá charakteristikami konceptu *stereotyp* a jednotlivými aspekty, které objasňují vznik, modifikaci a zánik národních stereotypů. Zvláštní pozornost je v ní věnována mechanismům přenosu stereotypů, které jsou klíčovým faktorem pro praktickou část práce a společně s vybranými národními stereotypy o Španělech tvoří přechod mezi oběma částmi práce.

Praktickou část práce tvoří analýza provedeného kvalitativního šetření, která je zaměřena na postoje Čechů ke Španělům. Analýza je zaměřena zejména na změnu představ, která u respondentů nastala na základě účasti na zahraniční mobilitě ve Španělském království. Dále si klade za cíl zjistit, jaké mechanismy přenosu stereotypů na respondenty nejčastěji působí.

Součástí práce je resumé ve španělském jazyce.

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to present the issue of national stereotypes which is nowadays coming to the fore across different fields of science.

Within its theoretical part this topic is initially analysed in general terms and the author focuses on the characteristics of the concept of the term *stereotype* as well as particular aspects which clarify the creation, modification and reduction of national stereotypes. Special attention is paid to the mechanisms of transmission of the stereotypes which form a key element of the following research. These mechanisms together with a set of selected stereotypes about the Spanish people and their culture create a link between both parts of the thesis.

The analysis centres around the changing views of the Czechs towards Spaniards as a result of their increasing participation in international exchanges within Spain such as the Erasmus+ programme.

This study also aims to discover the ways in which stereotypes are transmitted that have the most frequent impact on the selected sample of the respondents.

The part of this thesis is a résumé in Spanish.

Obsah

Anotace	4
Annotation	5
TEORETICKÁ ČÁST	8
Úvod.....	8
1. Stereotypy	9
1.1 Kognitivní základy etnických klasifikací a stereotypů	10
1.2 Předsudky versus stereotypy.....	12
2. Národní stereotypy.....	13
2.1 Národ	13
2.2 Národní identita	15
2.2.1 Primordiální identita	15
2.2.2 Instrumentální identita	15
2.3 Vznik a změna národních stereotypů.....	17
2.3.1 Sociostrukturní faktory	17
2.3.2 Mechanismy přenosu	19
2.3.3 Osobnostní proměnné	20
2.5 Klasifikace národních stereotypů.....	23
2.5.1 Autostereotypy	23
2.5.2 Heterostereotypy	24
2.6 Vybrané stereotypy o Španělech.....	26
2.6.1 Fenomén siesty	27
2.6.2 Španělé a fiesta	28
2.6.3 Pojetí času	29
2.6.4 <i>Ocio</i> a volnočasové aktivity.....	30
2.6.5 Kult rodiny	31

2.6.6 Akvizice cizích jazyků.....	32
2.6.7 Hlasitá mluva	32
PRAKTICKÁ ČÁST	33
Úvod.....	33
3. Výzkum.....	33
3.1 Úskalí spojená s výzkumem národních stereotypů.....	34
3.2 Cíle výzkumu	34
3.3 Metoda	35
3.3.1 Respondenti a vyřídění souboru	35
3.3.2 Výzkumný nástroj.....	36
3.4 Analýza dat	37
Diskuse.....	54
Resumé.....	56
Seznam zdrojů.....	58
Tištěné zdroje.....	58
Internetové zdroje	60
Seznam příloh	61
Seznam grafů	61
Seznam tabulek.....	62
Seznam obrázků.....	62
Seznam otázek z dotazníku.....	62
Vzor dotazníku.....	63

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod

Představy o charakteru jednotlivých národů k nám v dnešní době plynou ze všech stran. Novinové titulky, televizní zprávy a internetové portály si často berou na mušku jejich slabiny i silné stránky. Nezřídka bývají některé charakterové vlastnosti povyšovány na „národní úroveň. „Jsi-li Čech, pak budeš věčně nespokojený a často si stěžuješ.“ „Jsi-li Španěl, jistě miluješ flamenco, koridu a často holduješ siestě.“ Ano, i takové soudy je v dnešní společnosti možné slyšet.

V reakci na složitost světa a záplavu informací jsme se naučili tvořit úhledné škatulky, do kterých řadíme nejen jedince ve svém okolí, ale i ty, kteří jsou nám na míle vzdáleni a o jejichž povaze toho víme jen pramálo. Ony škatulky jsou metaforou na stereotypní představy, které o druhých máme a přiřazování lidí do nich pak představuje proces stereotypizace. Rozpoznat ji bývá občas nelehkým úkolem. Ještě těžší se pak může zdát snaha jí předcházet, nebo ji do určité míry omezit.

Autorka si tematiku národních stereotypů, konkrétně pak vztahu mezi Čechy a Španěly, vybrala pro svou práci z několika důvodů. Jedním z nich je její entusiasmus pro španělský jazyk, poznávání španělské kultury a mentality místních obyvatel, který zesílil zejména po absolvování studijního pobytu a pracovní stáže ve Španělsku. Možnost strávit několik měsíců mezi Španěly nejdříve na severu a poté i na jihu země pak podnítily nejen rostoucí zájem o španělskou kulturu, ale také zvědavost o existenci představ, jež o Španělech kolují za hranicemi Španělského království.

V úvodní kapitole teoretické části práce si autorka klade za cíl přiblížit čtenáři koncept stereotypu, proces stereotypizace a důvod jejího vzniku. Po ní je zpracována tematika etnických klasifikací a kategorií včetně tendencí lidské mysli do těchto entit svět kolem nás třídit. Následující kapitoly objasňují koncept národního stereotypu, jeho utváření, modifikaci a zánik. Představují zejména mechanismy přenosu stereotypů, které budou tvořit základ praktické části práce. Opomenuta pak není ani tematika národa a národní identity, které jsou s procesem tvorby národních stereotypů úzce spjaty. Poslední kapitola teoretické části práce je zaměřena na vybrané stereotypy o Španělech, které byly získány jak četbou odborných publikací, tak z prostředků masové komunikace. V nich obsáhne náhled na některé stereotypní představy o charakteru, mentalitě

a životním stylu španělské populace nejen z pohledu zahraničních pozorovatelů, ale i z perspektivy samotných Španělů.

V praktické části práce pak bude provedena analýza postojů vybraných českých vysokoškolských studentů španělského jazyka ke Španělům. Na základě kvalitativního šetření budou zkoumány jednotlivé mechanismy přenosu stereotypů, které se podílí na utváření představ respondentů o španělském národu. Cílem této části práce bude zjistit, který ze zmíněných mechanismů utváří dané představy nejvíce. Dále bude zkoumáno, jak účast na zahraničním studijním pobytu ve Španělském království ovlivnila postoj, který ke Španělům respondenti zaujímají a do jaké míry se jejich představy díky zahraniční mobilitě změnily. Analýza odpovědí poskytne rozbor sledovaných jevů doplněný o grafy. Závěrečná diskuse bude obsahovat shrnutí zjištěných poznatků a společně se španělsky psaným resumé završí celou práci.

1. Stereotypy

Stereotypy jsou dle Průchy (2004: 67): „*Představy, názory a postoje, které určití jednotlivci či skupiny osob zaujímají k jiným skupinám nebo k sobě samým.*“ Jejich velmi výstižnou definici uvádí také Nakonečný (1997: 464 apud Průcha 2004: 67): „*Stereotypy jsou mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí.*“

Lidská mysl používá stereotypy k usnadnění a urychlení klasifikace světa. Poskytují nám strukturu a pocit orientace v chaotickém světě, zprostředkují přizpůsobení se okolí a ulehčují vyjádření názoru, aniž by bylo nutné dlouze přemýšlet. Díky faktu, že jsou vždy „po ruce“, nemusíme důkladně vyhodnocovat chování ostatních lidí. Slouží jako berličky, o které se lze opřít ve světě plném nejrůznějších podnětů.

Podle Morgernsternové (2007: 72-73) je v rámci stereotypizace člověk nejprve označen nálepkou, etiketou, díky které je definován a poté pozorován a analyzován. Lidem jsou přisuzovány konkrétní charakteristiky na základě jejich přiřazení do konkrétních sociálních skupin bez ohledu na to, jaké mají charakterové vlastnosti jejich jednotliví členové. Ke kritériím klasifikace do skupin řadíme kritéria kulturní (v závislosti na příslušnosti k určité kultuře), demografická (podle pohlaví či věku), profesní apod.

Hřebíčková a Kouřilová (2012: 2) ve své publikaci poskytují citaci Terraciana (et al. 2005: 96-100), který uvádí oblasti, se kterými je proces stereotypizace spjat. Jedná se zejména o typické reakce či projevy chování (např. Italové příliš gestikulují), psychické vlastnosti (např. Španělé jsou přátelští) či fyzické atributy členů dané kategorie.

Podle Krekovičové (2001: 21) zároveň dochází k přenosu individuálních vlastností jednotlivce (např. agresivita, pohostinnost, pracovitost, alkoholismus, asociálnost, nepořádnost, čistotnost atd.) na všechny členy skupiny/národa. Nemusí se vždy jednat pouze o negativní vlastnosti. Funkci stereotypů plní i pozitivní atributy (např. heterostereotyp „typického“ Němce jako člověka spolehlivého, pořádkumilovného, pedantního). Jak dále uvádí Krekovičová (2001: 17), termín stereotyp byl v literatuře poprvé použit americkým filozofem a novinářem Walterem Lippmannem roku 1922. Od té doby bylo publikováno mnoho teoretických a empiricky orientovaných prací s touto tematikou. Zejména od 80. a 90. let 20. století nastal obrovský zájem o otázky týkající se vztahu *můj – cizí* na mnoha úrovních identifikace jednotlivce či skupiny.

Postupem času je čím dál více pozornosti věnováno zejména etnickým/národním stereotypům. Tento jev úzce souvisí jak se změnami v politické polarizaci světa, tak s procesy globalizace a potřebou sebeidentifikace a zachování etnické/národní identity v neustále měnícím se světě. Zejména proto se problematika „zjednodušeného vidění světa“ a vnímání sebe a „těch druhých“ dostává do popředí pozornosti politiky, vědeckého bádání, politické publicistiky a kulturního dění.

1.1 Kognitivní základy etnických klasifikací a stereotypů

Etnické klasifikace velmi úzce souvisí s kategoriálními pojmy. Jak uvádí Kanovský, současná paradigmata sociálních věd inspirovaná Durkheimem tvrdí, že základem těchto kategorií jsou „kolektivní představy“ osvojované vlivem působení společnosti (Durkheim, Mauss, 1901-1902: 6-98, Durkheim, 1912 apud Kanovský, 2001: 9). Tuto koncepci Kanovský nepovažuje za mylnou, avšak poukazuje na výsledky výzkumů kognitivní psychologie, které dokázaly, že pojmy nejsou pouze mentální reprezentací typických rysů a vlastností.

Jednotlivé pojmy obsahují kauzální očekávání toho, co pojmy činí koherentními druhy. V rámci kategoriálních pojmů bylo dokázáno, že informace, které jsou v souladu se stereotypy, jsou mnohem snáze zakódovány než informace

odporující stereotypům. Příčinou tohoto jevu jsou konceptuální kategorie (např. Rom, Čech, Slovák), chápané spontánně jako přirozené druhy (Kanovský, 2001: 9-10). Kanovský dále cituje Hirschfelda (1998: 331-350 apud Kanovský, 2001: 10), který tvrdí, že kategorie je „přirozená“ ne proto, že by její členové měli tvořit automaticky rozlišitelnou a jasnou množinu, ale díky pozoruhodné schopnosti lidské mysli spontánně zařazovat objekty na základě předem daných kognitivních operací. Lidská mysl dokáže konstruovat etnické kategoriální pojmy a sama do nich někoho přímo zahrnout či vyloučit díky svým speciálním kognitivním mechanismům.

Situacemi, kdy jsou kategorie v rozporu s fakty, se zabýval zejména Allport. Ten poukazuje na existenci tendence lidské mysli selektivně připouštět nové důkazy v případě, že jsou v souladu s našimi předchozími přesvědčeními. Proto nás může potěšit například lakomý Skot, neboť takové zjištění je v souladu s názorem, který jsme předem učinili. Je totiž příjemné poznamenat: „*Vždyť jsem to povídal.*“ Při konfrontaci s faktem, který naopak neodpovídá úsudku, který jsme si předem vytvořili, je velmi pravděpodobné, že se mu budeme bránit.

Následující citace výstižně popisuje rezistentnost každého jedince vůči zjištěním, která jsou v rozporu s našimi původními úsudky:

„Držet se svých předem vytvořených úsudků i tváří v tvář opačným důkazům lidem umožňuje jeden běžný mentální nástroj, totiž to, že připouštíme výjimky. Jsou na světě i příjemní černoši, ale...‘ Je to odzbrojující nástroj. Vyloučíme několik příznivých případů a negativní škatulka pro všechny ostatní zůstává nedotčená. Stručně řečeno, důkaz, který je v rozporu s naším zobecněním, nepřipustíme a nedovolíme, aby je pozměnil; jen zběžně ho přiznáme, ale nepustíme si ho k tělu. Říkejme tomu nástroj ‚znovuopevnění‘. Pokud určitý fakt nezapadá do našeho mentálního pole, přiznáme existenci výjimky, ale pole znovu obeženeme plotem, nedovolíme, aby zůstalo bezpečně otevřené“ (Allport 2004: 54-55).

Allport dále uvádí typický případ znovuopevnování, jímž jsou diskuse týkající se černochů. Pokud je člověk velmi zaujatý vůči této rase postaven před důkazy, které jsou naopak ve prospěch černochů, běžně mu na mysli vyvstane důvěrně známá otázka manželství: „*Chtěl bys, aby si tvoje sestra vzala černocho?*“ Toto znovuopevnění autor považuje za příhodné. Pokud totiž dotázaný odpoví „ne“, nebo váhá, zaujatý jedinec pak snadno řekne: „*Vidíš, černoši jsou trochu zvláštní*

a nesnesitelní...“ nebo: „Od začátku jsem měl pravdu – černoši mají ve své povaze něco, co odpuzuje.“

Existují dva případy, ve kterých člověk neusiluje o znovuopevnění svého mentálního pole. Jedním z nich je *vrozená nezaujatost*. Vyskytuje se u malého počtu lidí, jejichž sklon škatulkovat je značně potlačený. Tito lidé vnímají každou kategorizaci, nálepkou či paušální tvrzení jako podezřelé. Uvědomují si komplexnost a rozmanitost lidské povahy a velkou obezřetnost zaujímají zejména ve vztahu ke generalizacím etnickým. Druhým případem je vlastní *zájem*. O vadnosti určitých kategorií se může člověk přesvědčit zejména, udělá-li chybu a je díky tomu poučen. Allport tvrdí, že pokud jedinec dobře nezná jedlé houby a přiotráví se prašivkou, znovu stejnou chybu nezopakuje a tak opraví danou kategorii. Jiný může zastávat názor, že jsou Italové nepřiliš vzdělaní, hluční a primitivní, dokud se sám nezamiluje do italské dívky ze vzdělané rodiny. Pak dojde k závěru, že existuje mnoho typů Italů a ve svém vlastním zájmu začne modifikovat dosavadní generalizace.

Nicméně pro udržování celistvosti našich předčasných soudů mají lidé dobré důvody. Není k tomu totiž potřeba velkého úsilí. To jen podporuje situace, kdy i naši přátelé tyto úsudky potvrzují. „Od obyvatele předměstí by nebylo zdvořilé nesouhlasit se svými sousedy v otázce přijímání Židů do místního klubu. Zjištění, že naše kategorie se podobají kategoriím sousedů, o jejichž přátelství se opírá náš vlastní pocit společenského postavení, je příjemné“, shrnuje Allport danou problematiku (Allport, 2004:54-55).

1.2 Předsudky versus stereotypy

Podle Průchy patří pojmy *předsudek* a *stereotyp* k základním pojmům interkulturní psychologie, které se často vyskytují ve společenských vztazích mezi rasami, etniky, národy a kulturami (Průcha, 2004: 67).

Náhled na odlišnost předsudků a stereotypů však není v dnešní době jednotný. Někteří odborníci tyto pojmy nerozlišují. Ti, kteří na oba pojmy nahlížejí odlišně, tvrdí, že předsudky jsou postoje s negativní složkou – vyjadřují nevlídný postoj k jiným skupinám (Průcha 2004: 68). Novák ve své publikaci cituje Allporta (1958 apud Novák, 2002: 9) a uvádí jeho definici předsudků: „*Předsudek je averzní nebo hostilní postoj vůči osobě, která náleží k určité skupině, prostě proto, že náleží k této skupině, a je možno předpokládat, že má závadné kvality připisované této skupině.*“

Dále tvrdí, že na rozdíl od stereotypů jsou předsudky poněkud „širším“ pojmem a týkají se čehokoliv – věcí živých ale i neživých (politické, vědecké doktríny apod.)

Stereotypy jsou založeny pouze na posuzování lidí, potažmo zvířat. Také jsou oproti předsudkům specifitějším projevem zkresleného vnímání reality. Předsudky mohou být jak individuální, tak skupinové, avšak stereotypy se vždy týkají pouze skupiny. Ten, kdo hodnotí jiného člověka jako příslušníka konkrétní skupiny, nediferencuje. Platí, že předsudky svým afektivním nábojem aktivizují konativní složku a podněcují tak činnost na rozdíl od stereotypů, které se týkají pouze slovního hodnocení (Novák 2002: 11).

Morgernsternová (2007: 72) uvádí, že stereotypy na rozdíl od předsudků nejsou spojovány s emocemi. Je však velmi složité určit hranice, kdy situace emočně prožíváme a kdy naopak emoce nepocítujeme.

2. Národní stereotypy

Dle Drabinové (1999: 14-15 apud Průcha, 2004: 116) národní stereotypy plní funkci hodnotových soustav vztahů, které konstruují vnitřní a vnější svět, posilují sounáležitost a rozlišení: „naše společnost je jiná“. Dokládají loajálnost vůči vlastnímu národu a slouží jako odůvodnění stavění se do role „obětního beránka“ v obdobích krize. V konfliktních obdobích jsou stereotypní označení vyostřena ve velmi negativně zabarvené obrazy. Interkulturní psychologie a komparativní sociologie poskytují mnoho dokladů o existenci národních stereotypů, které zachycují mínění příslušníků jednoho etnika o příslušnících etnika jiného. Takové stereotypy se vyskytují jak u dospělé populace, tak u mládeže.

2.1 Národ

S termínem *národ* je spojena řada nesnází. Příčinou tohoto faktu je problematika odlišení pojmu *národ* a *etnikum*. Řídíme-li se podle české a evropské tradice, pak platí, že se národy vyvinuly z jednotlivých etnik a mají své vlastní státy. Pokud tyto státy obývají příslušníci odlišných etnik než konstituující národ, jsou tito lidé nazýváni národní či etnickou menšinou.

V rámci České republiky mezi zástupce národních menšin patří například Poláci. Pokud se na ně ale díváme z pohledu Poláků žijících v Polsku, pak tito Poláci nejsou národní menšinou ale příslušníky polského národa (Průcha 2004: 53-54).

Existuje bezpočet pokusů o definici národa. Jednu z těchto definic uvádí Brouček (et al. (1991: 251-252 apud Průcha 2004: 54): „*Národ – v současném světě velké společenství lidí, kteří jsou navzájem spojeni kombinací několika druhů objektivních vztahů (hospodářských, územních, politických, jazykových, kulturních, náboženských) a odrazem těchto vztahů ve společenském vědomí.*“ Další výstižnou definici tohoto pojmu poskytuje Velký sociologický slovník (1996, sv. 1: 668-669 apud Průcha 2004: 54). Dle něj je národ tvořen uvědomělým, osobitým, kulturním a politickým společenstvím, jehož existenci utvářejí zejména společné dějiny a společné území. K této definici jsou uváděny tři typy kritérií, díky kterým lze identifikovat jednotlivé národy:

- Kritéria kultury:
  - a. spisovný jazyk – ovládnutí jazyka považuje Weber (2003 apud Vlachová, Řeháková 2004: 489) za nejdůležitější předpoklad sounáležitosti s národem a připisuje mu funkci průvodce národů
  - b. náboženství
  - c. dějinná zkušenost
- Kritéria politické existence – národy mají svůj vlastní stát, nebo určité autonomní postavení ve federativním či mnohonárodnostním státě
- Kritéria psychologická – občané národa mají společné vědomí o své příslušnosti k národu

Průcha (2004: 53-54) uvádí, že většina národů je charakterizována na základě kombinace všech tří typů kritérií, tj. národy můžeme vymežit kulturně, politicky a psychologicky. Jednotlivá kritéria se projevují v některých případech silněji, v jiných naopak slaběji či zcela chybí. V praxi lze tento fakt přiblížit na příkladu českého a polského národa. Oba tyto národy mají v rámci kulturních kritérií svůj spisovný jazyk a dějinnou zkušenost, z hlediska politických kritérií i vlastní stát a z pohledu kritérií psychologických lze tvrdit, že jsou si jejich občané vědomi své národní identity. Rozdíl lze nalézt v případě náboženství. Zatímco u Čechů není považováno za konstitutivní prvek národa, u Poláků zřejmě ano (92% populace Polska se hlásí k příslušnosti k římsko-katolické církvi).

Vlachová (2015: 10-11) odkazuje na empirické výzkumy provedené v posledním čtvrtstoletí, které dokazují, že čistě kulturní, nebo čistě politické národy v praxi neexistují. Poukazuje na složení dnešního světa, ve kterém se nachází národní

státy tvořící zcela suverénní politické a územní subjekty. Díky tomuto faktu máme sklon vnímat naši státní příslušnost (a tím pádem i národnost) jako „přirozenou“. Tímto směrem se postupně dostáváme k národní identitě.

2.2 Národní identita

Národní identita je jednou z mnoha sociálních identit. Průcha (2004: 120) ji charakterizuje následovně: „*Identita je prožívání příslušnosti jedince k určitému společenství (etniku, národu, rase), s jehož hodnotami, normami či jinými rysy se ztotožňuje.*“

Národní a etnickou identitu lze objasnit pomocí teorie primordiálního vs. instrumentálního základu, kterou zpřístupnila V. Bačová (1997 apud Průcha 2004: 121-122):

2.2.1 Primordiální identita

Jejím základem je to, co vzniká z tzv. „danosti“ sociální existence člověka: mateřský jazyk, příbuzenské vztahy, lidé stejného národa a rasy, tradice, zvyky apod. Podstatou etnicity je v tomto pojetí spřízněnost, příbuzenství, vzájemná hluboká blízkost, stejná kultura, biologické znaky (společný kmen, předkové, rasa). Tyto znaky oslovují spíše emocionální než racionální stránky lidského myšlení a silně se aktivují v případech ohrožení společenství. Platí, že u jedinců s primordialistickým přístupem dochází k intenzivnějšímu prožívání etnické identity.

Příklady primordialistických přesvědčení jsou následující:

- Lidstvo žilo ve formě národů odjakživa
- Národnost jednotlivce je jednou provždy daná
- Příslušnost k národu je silnější než příslušnost k sociální třídě
- Jazyk je nejdůležitější podmínkou existence národa
- Každý národ má přirozené právo na vytvoření svého státu

2.2.2 Instrumentální identita

Jejím základem je příslušnost jedince k těm společenstvím, ze kterých má užitek a výhody (zejména politické a ekonomické). Je založena racionálně, jedinec tedy společnost považuje za určitý „instrument“, který mu zajistí dosáhnout svých cílů.

Příklady instrumentalistických přesvědčení:

- Národnostní příslušnost je věcí výběru
- Člověk se dokáže stát příslušníkem kterékoliv národnosti
- Materiální zájmy spojují jedince více než národnostní příslušnost
- Lidstvo začalo žít ve formě národů až nedávno, v novověku
- Preferování národnostního principu před státním je nebezpečné

Piscová (1997: 40 apud Průcha 2004: 120) zdůrazňuje funkce národní identity, mezi kterými vyzdvihuje zejména integrační úlohu sloužící k formování solidarity mezi členy společenství. Legitimní potřeba patřit do určitého společenství je dle autorky modifikována na národní patriotismus a artikulované vlastenectví, které se stávají sjednocujícím činitelem společenství v situacích vnějšího ohrožení. Tato mobilizační funkce národní identity se v dějinách etnik a národů projevuje poměrně často – u českého národa to bylo např. koncem třicátých let v souvislosti s hrozbou ze strany Německa.

Vlachová danou problematiku doplňuje citací Healtha. Ten o významu národní identity hovoří v souvislosti s výzkumy provedenými v několika zemích. Díky nim byla rozpoznána generační rozdílnost ve významu národní identity. Bylo zjištěno, že vztah starších generací k jejich národu je silnější, než je tomu u generací mladších. Důvodem jsou války a změny uspořádání státu, které starší generace občanů prožily. Proto pro ně není národ entitou tak samozřejmou, jako u mladších generací. Faktem zůstává, že význam národní identity neroste pouze za války. Vlny patriotismu a nacionalismu jsou způsobovány i kulturními střety spjatými s imigrací či terorismem (Health 2008 apud Vlachová 2015: 19).

Muller a Haller uvádějí, že národní identita a identita obyvatele určitého regionu je založená na teritoriální lokalizaci člověka. Poukazují na fakt, že teritoriální identity mají ve vyspělých společnostech téměř zanedbatelnou důležitost (Muller, Haller 2009 apud Vlachová 2015: 19). Podle Healtha (2008 apud Vlachová 2015: 19) je důvodem tohoto faktu rostoucí prostorová mobilita, která člověka činí méně připoutaným k určitému místu a komunitám, dále pak proces globalizace, který vyúsťuje v kosmopolitismus a identifikaci s většími celky (např. Evropou).

Vlachová (2015: 10,11) dále poukazuje na společný rys národa a národní identity – ani jeden z těchto termínů nelze považovat za statický konstrukt, avšak oba

tvoří fluidní koncepty, které jsou otevřené reinvenci a reinterpretaci. Národní identitu považuje za produkt i zdroj měnící se politické mapy kontinentů.

2.3 Vznik a změna národních stereotypů

Podstatu vzniku stereotypů uvádí Toncrová, Uhlíková (2001: 50) na citaci z polského etnologického slovníku (1987: 327). Ten ji spatřuje v lidském pozorování, které má vliv na vznik určitých obrazů. Tyto obrazy pak utvářejí směr zobrazení určité skutečnosti, tj. souhrnu konkrétních situací, obrazů, pocitů, které zaujímá jedna skupina ke skupině jiné, sama k sobě či k dalším skutečnostem, které vznikly na základě přechodu z jazyka do metajazyka. Stereotyp vzniká v případě, že mezi objektem a subjektem není izolace, pouze platí, že vzájemné kontakty jsou méně živé a všestranné než mezi členy vnitřní skupiny.

Bar-Tal (1994: 24-39) zpracoval model, který detailně odhaluje jednotlivé faktory, které způsobují vznik a změnu stereotypů. Před samotnou deskripcí tohoto modelu považuje autor za důležité zmínit několik důležitých aspektů, které se týkají utváření, vnímání a charakteristik stereotypů:

- Skupiny utvářejí stereotypy o dalších skupinách na základě konkrétních meziskupinových vztahů, a svých vlastních politicko-sociálních a ekonomických podmínek.
- Vnímání stereotypů o nevlastních skupinách se u jednotlivých členů shodné skupiny do určité míry liší – na základě osobnostních rysů, motivace apod.
- Jednotlivci jsou při narození tzv. „tabula rasa“ – rodí se bez stereotypů, ale postupem času se naučí kategorizovat a charakterizovat ostatní sociální skupiny a osvojují si stereotypy v průběhu celého života.
- Stereotypy nejsou neměnné a stabilní, ale mění se s časem.

Zmiňovaný Bar-Tal (2004: 24) dále uvádí, že na vznik a změnu stereotypů mají vliv následující faktory:

2.3.1 Sociostrukturní faktory

Sociostrukturní faktory jsou základem pro vznik a změnu stereotypů. Patří mezi ně charakter a historie meziskupinových vztahů, společensko-politické a ekonomické faktory. Poslední dvě kategorie jsou nepřímými determinanty vzniku a změny stereotypů, vzájemně se podmiňují a společně s historií meziskupinových vztahů

ovlivňují charakter meziskupinových vztahů. Tato kombinace má ve výsledku přímý vliv na obsah stereotypů.

Charakter meziskupinových vztahů

Platí, že každý druh meziskupinových vztahů zprostředkovává informaci o obsahu utvářených stereotypů. Tyto vztahy jsou základnou pro přenos informace prostřednictvím politických, společenských, kulturních a výchovných kanálů. Členové skupin vytvářejí charakteristiky o ostatních skupinách právě na základě charakteru jejich vztahů s těmito skupinami. Přátelské vztahy mezi vlastní a nevlastní skupinou vedou k utváření informací o pozitivních charakteristikách nevlastních skupin. Také spolupráce, podpora a vzájemná pomoc přispívají k příznivým záměrům vůči těmto skupinám. Naopak Harvey (1956: 209-221) a Mannheim (1960: 415-427), na něž Bar-Tal (1994:28) odkazuje, uvádí, že naopak konfliktní vztahy vedou k utváření negativních stereotypů.

Historie meziskupinových vztahů

Abychom mohli porozumět původu stereotypů, je třeba brát v potaz nejenom současné meziskupinové vztahy, ale také jejich historii, která se na současných stereotypech odráží. Platí, že historie meziskupinových vztahů je zaznamenávána do paměti selektivně a slouží jako základ pro utváření nových vztahů v rámci jednotlivých skupin. Minulé události se nezapomínají snadno, zvláště pak ne genocidy, kruté války, okupace, nebo naopak nečekaná pomoc či podpora. Veškeré zmíněné události společně zanechávají značné stopy na kolektivní paměti skupin a tím přímo ovlivňují utváření stereotypů.

Sociopolitické faktory

Mezi tyto faktory patří zejména normy tolerance, společenské soudržnosti, polarity, otevřenosti a hierarchické struktury společnosti. Jsou přímo spojeny se vznikem a změnou stereotypů právě prostřednictvím úrovně tolerance ze strany členské skupiny a stupněm frustrace jejích členů, která je následkem dané sociopolitické struktury. Absence tolerantních norem způsobuje vysokou pravděpodobnost negativního a nepřátelského chování k nevlastním skupinám, které je doprovázeno přítomností negativních stereotypů. Normy tolerantní mají opačný účinek a toto chování oslabují.

Ekonomické podmínky

Útrapy, které souvisí se špatnými ekonomickými podmínkami, vedou ke vzniku frustrace. Mezi ně lze zařadit nedostatečné uspokojování základních potřeb, pocity nerovnosti a značné zhoršení osobních ekonomických podmínek. Členové skupin, kteří zažívají frustraci, mohou mít tendenci přesunout svou nevraživost na nevlastní skupiny, i přesto, že skutečný zdroj jejich frustrace není znám, nebo je mimo dosah nevlastních skupin.

2.3.2 Mechanismy přenosu

Platí, že právě díky mechanismům přenosu stereotypů dochází k šíření informací o nevlastních skupinách, které u jednotlivců vedou k tvorbě a změně stereotypů. Těmito mechanismy jsou *informační kanály*, *přímý kontakt* se členy nevlastních skupin, při kterém dochází k utváření dojmů o těchto členech a *rodinné zdroje*, které hrají důležitou roli zejména během dětství a dospívání.

Informační kanály

Prostřednictvím informačních kanálů dochází ke kategorizaci nevlastních skupin. Zejména institucionalizované zdroje informací jsou považovány za důvěryhodné a jazyk, který používají, způsobuje aktivaci stereotypů, ovlivňuje komunikační vzdálenost mezi skupinami a má vliv na emoční reakce ve vztahu k nevlastní skupině. Informace o takovéto skupině jsou vždy ovlivněny hodnotami, ideologií, přesvědčeními a cíli členské skupiny.

Mezi nejdůležitější informační kanály patří *kanál politický* (projevy politiků, šíření zpráv apod.), *kanál společenský* (převládající normy apod.), *kanál kulturní* (knihy, filmy, divadlo, umění) a v poslední řadě *kanál výchovný* (vzdělávací programy a školní texty).

Přímý kontakt s nevlastní skupinou

Všeobecně platí, že přiřazujeme jednotlivcům z nevlastní skupiny rysy, schopnosti a charakteristiky na základě jejich verbálního či neverbálního vyjadřování, vzhledu apod. Dochází k tendenci vnímat ty, které známe, jako typické reprezentanty jejich skupiny a následkem toho vzniká ignorace individuálních odlišností. Tento rys chování vystihuje Bar-Tal v následující definici: „*Znáte-li některé představitele nevlastní skupiny, pak znáte všechny.*“

Díky komunikačním kanálům členské skupiny mají lidé určitá očekávání a stereotypní představy o jiné skupině ještě před tím, než se s jejími zástupci setkají. Při samotném setkání mají možnost získat informace o skupině z první ruky. V závislosti na těchto informacích mohou zhodnotit dříve nabyté úsudky, včetně stereotypů, což může vést ke změně stereotypů. Přímý kontakt může zintenzivnit popřípadě zeslabit pozitivní či negativní image, nebo pouze potvrdit dříve nabyté stereotypy.

Rodinné zdroje

Důležitou roli v procesu utváření stereotypů hraje rodina. Právě jejím prostřednictvím děti, které s ní tráví většinu svého času, poznávají nevlastní skupiny. Rodiče mají téměř výlučnou moc nad dítětem, zajišťují jeho veškeré potřeby a jsou osobami, se kterými se dítě identifikuje. Zejména proto mají zásadní vliv na úsudky dítěte. Upevňují a posilují stereotypy a předsudky prostřednictvím odměn a trestů. Osvojování stereotypů však není pouze následkem přímého učení, ale nepřímě se na něm podílí i rodinné prostředí. To zcela zásadně determinuje osobní charakteristiky dítěte – zejména tolerance, autoritářství, přizpůsobivost a striktnost společně působí na utváření stereotypů.

Adorno a jeho spolupracovníci (1950: apud Bar-Tal 1994: 38) zkoumali, jak výchova determinuje rozvoj autoritářské osobnosti, jejímž rysem je mimo jiných také sklon k předsudkům. Mezi jejich zjištění patří fakt, že lidé s předsudky byli vychováni striktně a ve vztahu ke svým rodičům zaujímali velmi submisivní postavení. Jedinci, kteří byli takto vychováni mají sklon důvěřovat autoritám, přizpůsobovat se skupinovým normám a popírat své osobní problémy. Tyto charakteristiky u nich způsobují přítomnost předsudků a sklon projektovat své prožitky do nepřátelství vůči nevlastní skupině.

2.3.3 Osobnostní proměnné

Informace o nevlastní skupině, která je přijata prostřednictvím komunikačních kanálů nebo díky přímému kontaktu, je přijata, interpretována, ohodnocena, organizována a uchována prostřednictvím kognitivního procesu, který je ovlivněn řadou osobnostních proměnných. Ty dále zapříčiňují rozdílné porozumění téže informaci (v závislosti na tom, kdo je jejím příjemcem) a determinují vznikající stereotypy.

Mezi nejdůležitější osobnostní proměnné patří osobnost, hodnoty, postoje, motivace, znalosti, kognitivní schopnosti, jazyk a zkušenosti, podle kterých jednotlivci utváří novou informaci.

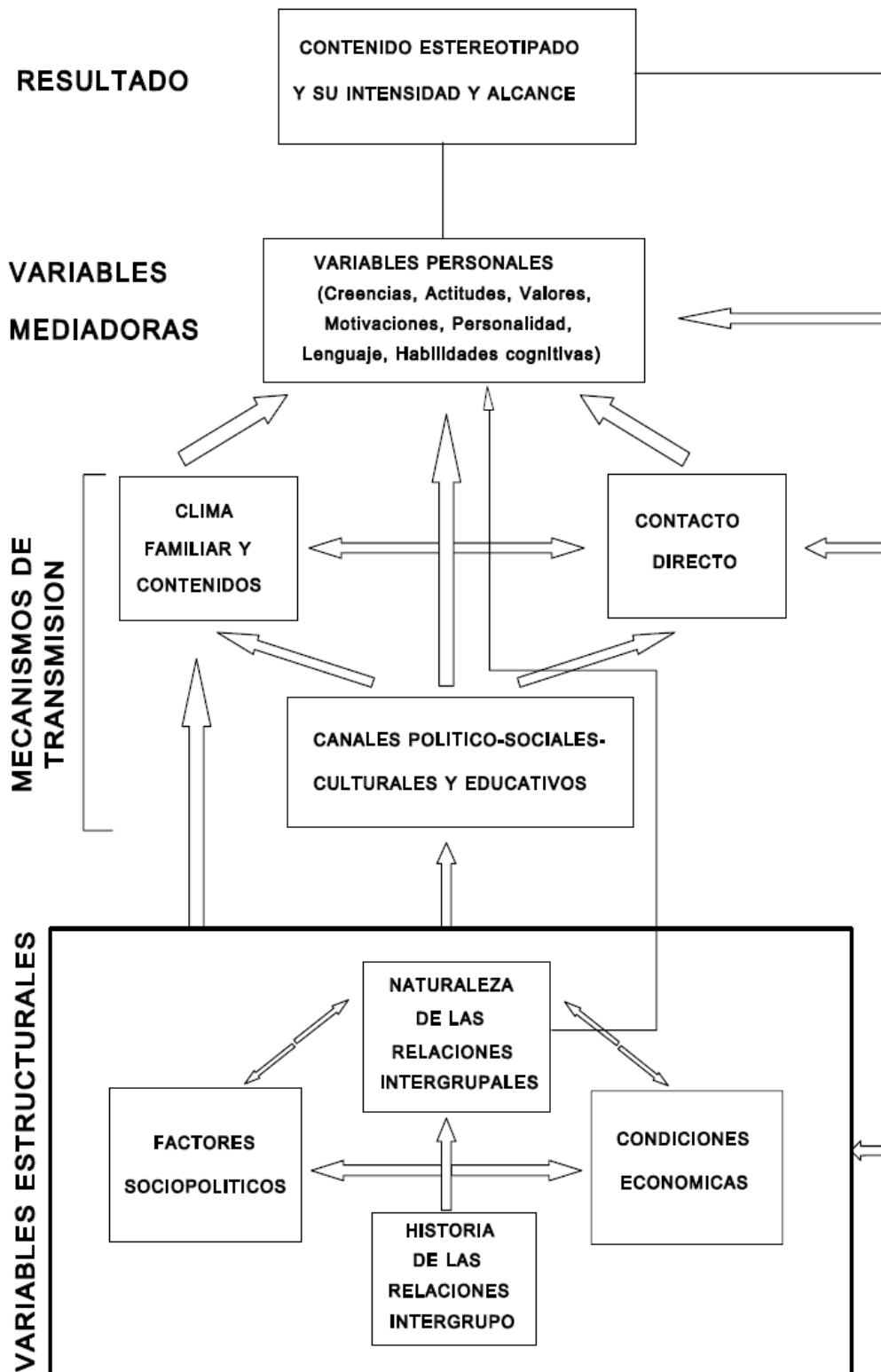
V tomto modelu jsme si tedy nejen detailně popsali obecné faktory, které způsobují utváření a změnu stereotypů, od faktorů na makro-sociální úrovni až po faktory na úrovni mikro-interpersonální, ale vymezili i jednotlivé vztahy mezi těmito úrovněmi.

Na závěr je třeba zmínit faktické působení stereotypu. Nově nabyté stereotypy nás dále ovlivňují, uchováváme je v paměti a ve výsledku nám slouží jako osobnostní proměnné pro informace, které nově získáváme. Dochází k tzv. „autoalimentaci“ stereotypů – jevu, který ovlivňuje chování jednotlivců směrem k nevlastním skupinám. Meziskupinové vztahy poskytují jednak ospravedlnění, ale zároveň i vysvětlení pro konkrétní chování. Stereotypy jsou v tomto smyslu jevem, který předchází a zároveň i doprovází meziskupinové vztahy. Tvoří tak součást určitého koloběhu, který může být pozitivní, nebo negativní. V druhém z těchto případů do takového koloběhu stereotypy určitým způsobem přispívají (například se mohou utvářet na základě určitého konfliktu nebo války a tím pádem tento koloběh oživují).

Prostřednictvím schématu na obrázku č. 1 zobrazuje Bar-Tal (1994: 25) model utváření a změn stereotypů.

Podle Moniky Morgensternové (2007:71) je klíčem k předcházení stereotypům a předsudkům tolerance. Nedostatek tolerance charakterizuje ve výstižné citaci i Allport (2004: 97): *„Největší jistotu máme v jedné věci: lidé, kteří odmítají jednu cizí skupinu, mají s největší pravděpodobností sklon odmítat i jiné. Pokud je někdo zaujatý vůči Židům, bude zřejmě zaujatý i vůči katolíkům, černochům a dalším cizím skupinám.“*

Obrázek. č. 1: Model vzniku a modifikace stereotypů

Zdroj: Bar Tal (1994: 25)

Lucie Uhlíková (2001: 53-54) se ve svém článku zajímá o velmi často diskutovanou otázku dnešní doby – redukci či odstranění stereotypů, kterými se zabývalo mnoho amerických psychologů, sociologů a pedagogů. Jejich poznatky týkající se odstraňování kulturních stereotypů autorka shrnuje do sedmi následujících bodů:

- Zaměřovat se na každou osobu jako na jednotlivce
- Být si vědom stereotypů a způsobů, jakými zasahují do našich schopností chápat lidi a vzájemně na sebe působit
- Pamatovat si, že více rozdílů je možné nalézt v rámci jedné skupiny lidí než mezi skupinami navzájem
- Naučit se dívat se na věci z pohledu druhých
- Přijmout váhavější postoj k přesnosti našich úsudků o druhých
- Chtít se naučit více o kultuře, původu a prostředí odlišných skupin
- Využívat příležitostí k neutralizování stereotypů, když je slyšíme

Uhlíková dodává, že odstranění kulturních stereotypů není žádoucí ani reálné. Stereotypy totiž vychází z důležitosti společenské identity jedince, která je nejdůležitějším prvkem života ve společnosti a která je utvářena právě na jejich základě. Předkládá nám tak důležitost pojmout roli, působení a fungování stereotypů jako subjektivní realitu a jeden z možných světů, nikoli jako jediný možný svět.

2.5 Klasifikace národních stereotypů

Národní stereotypy dělíme na dvě skupiny – autostereotypy a heterostereotypy. V následující kapitole budou charakterizovány tyto dva typy stereotypů a zároveň budou detailně charakterizovány vztahy mezi nimi.

2.5.1 Autostereotypy

Průcha (2004: 67) autostereotypy charakterizuje jako: „*Představy, názory a postoje, které určití jednotlivci či skupiny osob zaujmají k sobě samým.*“ Podle Uhlíkové (2001: 49) autostereotypy vytváříme tak, že porovnáme sebe samé s jinými (např. Čech není tak pohostinný jako Moravan, ale je otevřenější a více přátelský než Germáni, ale méně než Italové. Je méně disciplinovaný než Němci a méně egoistický než Angličané. Není příliš bojovný, není tolik výbušný jako Francouzi. Čech je vlastenec, ale ne do takové míry jako Rusové), nebo je vyjadřujeme nepřímou na základě obrazu „jiných“ (Němec je namyšlený – Čech se vidí jako zakomplexovaný

a nedostatečně hrdý; Němec je pořádkumilovný – Čech si je vědom svých rezerv ve spořádanosti a čistotě svého okolí; Rom je líný – Čech se považuje za šikovného a pracovitého; Slovák je nacionalista – Čech není příliš uvědomělý).

2.5.2 Heterostereotypy

Průcha (2004: 67) definuje heterostereotypy jako: „*Představy, názory a postoje, které určití jednotlivci či skupiny osob zaujímají k jiným skupinám.*“ Uhlíková (2001: 50) dále odkazuje na existenci následujícího pravidla - téměř každý negativní heterostereotyp je zároveň myšlen (ne vždy záměrně) jako pozitivní autostereotyp.

Pokud Čech tedy hovoří o „polské šmelině“, zároveň tím poukazuje na fakt, že české výrobky jsou kvalitnější než polské – přežívá v něm představa o „zlatých českých ručičkách“. Velmi obdobně interpretuje případ, kdy Čech hovoří o hloupém, líném a opilém ruském Ivanovi. Naopak nezakomplexovanému a cílevědomému, nepřiliš citovému Němci pak odpovídá Čech, který je zakomplexovaný, nespokojený, upřímný a veselý.

Krekovičová (2001: 20-23) vztah podmíněnosti autostereotypů s heterostereotypy charakterizuje na základě kritéria mechanismů utváření a fungování autoobrazu (autostereotypu) a heteroobrazu (heterostereotypu), pro které jsou charakteristické následující aspekty:

- a. Při vytváření národního obrazu často dochází k zevšeobecnování jednotlivostí, které jsou povýšeny na národně reprezentativní úroveň. Tento mechanismus byl částečně využíván při konstruktech lidové kultury jednotlivých evropských národů, opírajících se zejména o způsob života a kulturu rolnického venkova. Zejména v oblasti folkloru mají stereotypy tohoto druhu funkci národně/etnicky reprezentativních symbolů či kódů až dodnes (viz. např. otevírací či závěrečné ceremonie důležitých sportovních akcí jako jsou olympiády a světové šampionáty a také folklorní přehlídky a festivaly).
- b. V procesu utváření obrazu „našeho“ a „cizího“ dochází také k přenosu individuálních vlastností jednotlivce (pohostinnost, pracovitost, pravdomluvnost, morálnost, čistotnost, nepořádnost, agresivita apod.) na veškeré příslušníky národa. Těm je pak přiřazena konkrétní kvalita atributu,

který je „typický“ pro všechny jedince z dané skupiny (zejména v případě heteroobrazů se takovéto vlastnosti stávají stereotypy).

- c. Dalším důležitým aspektem v rámci mechanismů utváření autoobrazů a heteroobrazů je prvek hierarchizace národů, se kterými tyto obrazy souvisí. Obrazy vznikají vždy díky porovnávání někoho s někým, kdo může v hierarchii zaujímat nižší či vyšší postavení. Klasifikaci „našich“ a „cizích“ považuje Krekvičová za vůbec prvotní předpoklad pro vytvoření autoobrazů a hetero-obrazů. Na určité vlastnosti, které jsou typické pro jednu skupinu (národ), může být ze strany skupiny jiné pohlíženo jako na podřadné. Platí, že některé mentální, kulturní a jiné vlastnosti popř. projevy způsobu života či kultury, které jsou považovány určitou kulturou za charakteristické, mohou pro jinou etnickou skupinu představovat pokleslé kulturní elementy či relikty, převzaté zejména výše postavených společenských vrstev obyvatelstva. Tento jev je možné zaznamenat na způsobu života slovenských Romů. Autorka zmiňuje například legendu o hledání noclehu Boží Matky Marie, která je přizpůsobená představě Romů o sobě samých, a která byla původně součástí středoevropského všeobecně rozšířeného fondu legend známých v latinské podobě. I v dnešní době je balada-legenda součástí vánočního koledování například v Polsku, Maďarsku, na Slovensku apod.
- d. V rámci vztahu menšina – většina je menšinová a většinová optika, neboli nahlížení na „své“ a „ty druhé“ faktorem, který hraje ve vnímání autoobrazů a heteroobrazů důležitou roli. Vědomé i podvědomé vnímání vlastní skupiny působí jako významný činitel, který historicky dlouhodobě determinuje mentální obrazy. Dlouhodobé menšinové vnímání „svých“ pak může posílit upevňování autoobrazu, zejména jedná-li se o národní menšinu. Naopak pocity ohrožení často stimulují utváření negativních heteroobrazů a aktivují tzv. „obrazy nepřátel“. Takovéto pocity jsou pak snadno vyvolávány jednak v případě historických konfliktů zájmů, které strana hodnotící vnímá jako pokoření či křivdu, dále pak v situacích, kdy nemáme dostatečnou znalost o „jiných“ či „cizích“.

- e. Autorka poukazuje i na důležitou vlastnost spontánně vytvářených obrazů (zejména heteroobrazů), kterou je jejich ambivalentnost. Naše tendence se vychylovat k pozitivnímu či negativnímu axiologickému pólu může pramenit na jedné straně z intenzivního působení určité ideologie (politické, státní apod.), na straně druhé může být způsobeno jak nedostatečnou znalostí jak „jiných“, tak i těch „svých“.

V závěru kapitoly, která je věnována mechanismům vytváření a fungování autoobrazu a heteroobrazu, zmiňuje autorka důležitou roli několika dalších faktorů. Jsou jimi masová média jako prostředek ulehčujícím politickou manipulaci s historickou pamětí obyvatelstva, učebnice dějepisu a znalost či neznalost, případně i prostorová (geografická) blízkost daného objektu – heteroobrazu.

2.6 Vybrané stereotypy o Španělech

Následující kapitola charakterizuje vybrané autostereotypy a heterostereotypy o Španělech. Přiblížíme si tedy pohled na španělský národ očima místních obyvatel i cizinců.

Ana Giórová (1997: 80-81) prezentovala na španělském kongresu ve Valencii průzkum, který provedla na Vyšší odborné škole zahraničního obchodu v Budapešti (*Escuela Superior de Comercio de Budapest*). Požádala svých 64 studentů rozdělených do 6 skupin, aby popsali pěti až deseti slovy, co se jim vybaví, když pomyslí na Španěle, Španělsko a „španělskost“ (*españolidad*). Jejich odpovědi poté přiřadila do sémantických kategorií (*campos sémanticos*) tak, aby každá z nich nesla pouze jediný význam.

Z celkového počtu 564 odpovědí se 119 odpovědí (21 %) týkalo volného času Španělů a jejich způsobu života. Z výsledků vzešla představa, že se Španělé ve volném čase především veselí:

- Tančí tzv. „Sevillanas“
- Navštěvují vystoupení flamenca
- Poslouchají hudbu
- Po večerech chodí z jedné oslavy na druhou
- Hrají na kytaru
- Sledují býčí zápasy
- Slaví lidové tradice

- Sledují fotbalová utkání v barech
- Flámují
- Hrají a kastaněty a bubny

Kategorie, která obsahovala nejvíce stereotypů, se týkala charakteru a postojů Španělů. V ní bylo získáno 84 odpovědí (14,8 %). Podle studentů vášnivý Španěl (bouřlivý a horkokrevný) vyzařuje radost ze života, je usměvavý, přátelský, přívětivý, šťastný a zároveň pyšný. V jeho životě hraje nejdůležitější roli rodina, ve které je dobrým otcem. Je duchovně založený, bezstarostný, dvoří se a nikterak ho nezajímá čas. Považují ho za obchodníka, který je hlučný a když mluví, křičí a drmolí.

2.6.1 Fenomén siesty

Dle Pradové Aragonézové (2004: 707) je velmi zakořeněným stereotypem o španělské kultuře tzv. *siesta* – koncept, který podporuje domněnku, že Španělé jsou vágní a milují spánek. V tomto smyslu považuje autorka za nezbytné objasnit skutečný význam tohoto slova, a proto odkazuje na výstižný příklad fráze, kterou ve svém španělském slovníku uvádí Ezquerro (2000 apud Prado Aragonéz, 2004: 707): „*Hoy he madrugado y he trabajado mucho, así que voy a echarme la siesta.*“

Ještě komplexnější vhled do zmíněného fenoménu uvádí zmíněná autorka na další ukázce definice siesty salamanského slovníku španělského jazyka (1996: apud Prado Aragonéz, 2004: 707): „*Tiempo después del mediodía en que aprieta más el calor: en verano a la hora de la siesta las calles están vacías*“ (2004: 707). Tvrdí, že taková interpretace siesty může pomoci například zahraničnímu studentovi španělštiny lépe porozumět, že tento odpočinek je ve španělské kultuře zasloužený, zejména po velmi intenzivní práci v létě, kdy vysoké teploty vzduchu kolem poledne často znemožňují výkon jakékoliv činnosti.

Dále se ke zevšeobecňování pravdivosti stereotypu o španělské siestě vyjadřuje i Buenová Ballesterová a Rubio Hancock v online článku španělských novin *El país*. V něm zmiňuje některá anglofonní média, jako například *The Washington Post*, která publikovala článek, ve kterém Mariano Rajoy, předseda vlády Španělska, dokonce uvedl, že chce fenomén siesty zrušit a tím harmonizovat španělský časový harmonogram s ostatními evropskými zeměmi.

Pro objasnění pravdivosti stereotypu siesty provedly v roce 2009 organizace *Fundadeps (la Fundación de Educación para la Salud del Hospital Clínico San*

Carlos) a organizace *Acosama (Asociación Española de la Cama)* šetření, do kterého byl zapojen vzorek španělské populace – 3000 Španělů ze všech částí Španělska. Z tohoto průzkumu pak vyplynulo, že více než polovina dotázaných (58,6 %) siestu nikdy neuskutečňuje. 22 % uvedlo, že ji dodržuje občas a pouze 16,2 % respondentů si ji dopřává každý den. Zbýlé 3,2 % dotázaných si na siestu najde prostor o víkendu.¹

2.6.2 Španělé a fiesta

Gonzálezová Verdejová (et al. 2002: 360-361) publikovali na mezinárodním kongresu v Murcii článek o stereotypní představě, která v očích zahraničních studentů provází Španěle, ať jsou kdekoliv - fenomén *fiesty*. Tito autoři, uvádějí, že Španělé jsou často vnímáni jako líní lidé, kteří nemyslí na nic jiného než je pití, zpěv, tanec a býčí zápasy. Ve svém článku pak poukazují na důležitost revize termínu *fiesta* z celistvé perspektivy tak, aby nebyl chybně interpretován jako „noční flám doprovázený konzumací alkoholu“.

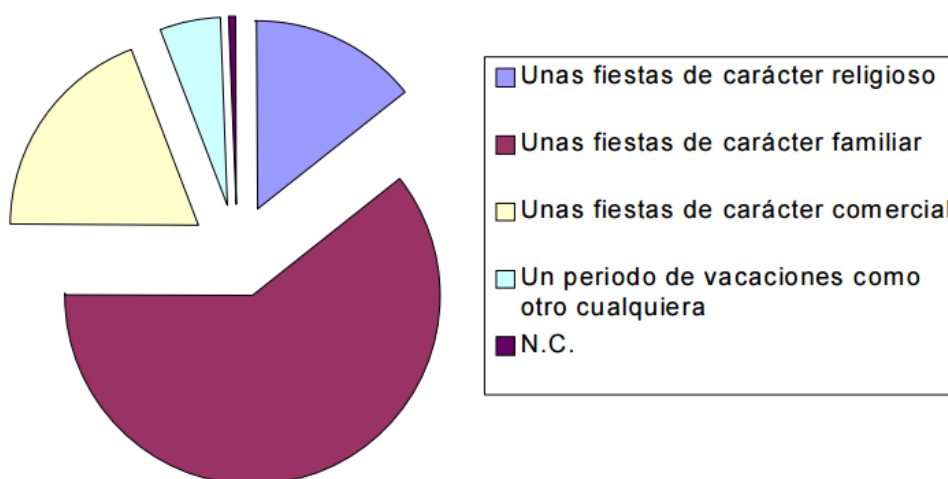
Ačkoliv nepopírají, že španělská kultura čerpá potěšení z dobře prostřeného stolu, dobrého vína a zábavy, také poukazují na méně známý fakt, kdy mnoho španělských tradic má náboženský či historický původ a neméně důležitá je i dimenze rodiny v těchto oslavách. Následující graf, na kterém svá tvrzení dokládají, přejímají autoři z databáze *Centra sociologického výzkumu (Centro de Investigaciones Sociológicas)*. Nicméně, internetový odkaz, ze kterého čerpali, byl v době, kdy jsem jej ověřovala, již nedostupný. Navzdory tomu je vhodným příkladem, který poskytuje relevantní údaje skutečné dimenze španělských vánočních oslav z roku 2001²:

---

¹ http://verne.elpais.com/verne/2016/04/05/articulo/1459866604_782462.html (10. 3. 2017)

² <http://www.cis.es/baros/mar2406.htm> <http://www.cis.es/baros/mar2406.doc> (23 .2. 2015)

Graf č. 1: Jak Španělé vnímají oslavy Vánoc

2.6.3 Pojetí času

Nejznámějším stereotypem, který o Španělech koluje v souvislosti s pojetím času, je výraz *mañana*. Tomu v nadsázce připisují Launay (2011: 16) následující české ekvivalenty: „zítra“, „někdy zítra“, „pozítrí“, „popozítrí“, „příští týden“, apod.

Španělská redaktorka Margarita Lázarová³ ve svém článku uvádí: „*Vždy chodíme pozdě. Z nějakého důvodu si nemůžeme pomoci. Musí to být snad způsobeno geny.*“ Potvrzuje také, že Španělé mají velmi odlišný časový harmonogram dne od ostatních zemí Evropy. Jejich den začíná později, stejně tak je tomu s obědem, velmi pozdní večeří a ukládáním ke spánku. Za zcela běžné považuje situace, kdy ostatní evropské národy již spí, ale Španělé se stále dívají na fotbalový zápas – jeho konání v pondělí kolem desáté hodiny večerní nepovažuje za ojedinělý jev.

Podle českého portálu pro podnikání a export *Businessinfo.cz* Španělé věci odkládají na poslední chvíli a na vše mají dostatek času. Nebývají přesní ani v plnění dohodnutých závazků, proto je nutné plnění z jejich strany kontrolovat např. telefonicky. Mění rozhodnutí na poslední chvíli a k dlouhodobému plánování přistupují velmi skepticky. S výše zmíněným pojmem *mañana* se pak setkáváme především v byrokratickém státním sektoru.⁴

³ http://www.huffingtonpost.com/2014/09/24/spanish-stereotypes-true- n_5837296.html
(25.3.2016)

⁴ <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/etiketa-obchodniho-jednani-ve-spanelsku-727.html>
(19.3.2017)

2.6.4 Ocio a volnočasové aktivity

Gonzálesová Verdejová et al. (2002: 364-365) se zabývali volnočasovými aktivitami Španělů. Na základě šetření na internetových stránkách, které poskytují představy o španělské kultuře, zkoumali opravdové využití volného času ve Španělsku. Tvrdí, že v rámci volného času a obchodu existují všeobecné představy o Španělech, které neodpovídají realitě. Za velmi běžné považují situace, kdy zahraniční studenti vyhledávající informace o způsobu života Španělů naráží na nespočetné množství informací o toreadorství, flamencu, siestě, plážích, studentských oslavách nebo nočním flámování.

Z pozice učitelů zmínění autoři poukazují na fakt, kdy jsou jejich studenti stále překvapováni, že chování Španělů se neshoduje s jejich očekáváním. Aby mohli studenti doplnit své představy nad rámec vlastního pozorování, snaží se jim zprostředkovat objektivní informace, které povedou jejich chuť objevovat správným směrem. Proto odkazují na adresu *Centra sociologického výzkumu (Centro de Investigaciones Sociológicas)*, díky které se dostaneme na stránku s výzkumnými šetřeními pod názvem *Boletín de Datos de Opinión* a další dokumenty o všeobecných zájmech Španělů v rámci volného času a sportu. Takovéto stránky poskytují ucelenější a méně předpojatou představu o tom, jací Španělé doopravdy jsou.

Zmínění autoři dále uvádějí dotazník, který je pro danou problematiku relevantní:

Tabulka č. 1: Jak Španělé obvykle tráví svůj volný čas

Čas věnovaný jednotlivým aktivitám			(%)
Rodina	76	Sledování sportu	33
Sledování televize	69	Aktivní sportování	32
Přátelé	54	Návštěva kina	27
Četba knih, časopisů	45	Partner	18
Poslech rádia	43	Tanec	17
Poslech hudby	42	Zahrádkaření	10
Pobyť na venkově, výlety	40	Návštěva divadla	8

Zdroj: Gonzálesová Verdejová (et al. 2002: 365)

Gonzálezová Verdejová tvrdí, že díky výsledkům šetření uvedeným v tabulce je nám předložena představa, která je více rodinná, domácká (*hogareño*) a usedlá (*sosegada*), než se očekává.

Tyto statistické údaje nejsou předkládány nadarmo. Pokud se obrátíme na internetové stránky, které zprostředkovávají informace o využití volného času Španělů, zjistíme, že ve skutečnosti věnují více času sledování televize než siestě, sledují spíše fotbal než koridu a upřednostňují kino před flamencem. Jen stěží na nich najdeme zmínku o triádě *flamenco, býci a siesta*.

2.6.5 Kult rodiny

Podle Launaye (2011: 16-17) je klíčovým faktorem, který řídí pohled Španělů na život a jejich radost z něj, právě rodina. Jejich plány vždy zahrnují rodinné příslušníky, jinak by se Španělé necítili šťastní. Tento fakt Launay dokládá na úryvku z jedné staré lidové písničky, ve které se zpívá: „*Nejsi krásná a nemáš peníze, ale mou matku miluješ, proto tě miluji též.*“

Zmíněný autor dále tvrdí, že rodina a domov jsou pro Španěly důležitější než hmotný zisk. Pokud se jedinec odstěhuje z pohody a bezpečí domova, jeho chování je považováno spíše než za známku úspěchu za známku selhání. Pro španělské matky je totiž velmi obtížné porozumět touze svých synů se odstěhovat z domova. Ve španělské rodině jsou děti (ať už vlastní nebo cizí) na prvním místě. Launay také poukazuje na rozdíl přístupu k dětem, který je ve Španělsku jiný než v ostatních evropských zemích. Například vykázaní dětí z barů apod. je ve Španělsku nemyslitelné. Dokonce tvrdí, že Španělé by na takovéto chování dospělých nahlíželi jako na barbarské. Zmíněný autor dále poukazuje na velkou benevolenci španělských rodičů, kteří jen málokdy své potomky napomínají a neposílají je za trest spát. Tyto děti můžeme často vidět v kavárnách ještě v brzkých ranních hodinách.

Thibault Pesque a Jana Kepřtová ve článku pro *Hospodářské noviny* uvádí některé rysy typické španělské rodiny. Ta bývá početná a mezi jejími členy bývá silné pouto. Děti označují za krále španělských rodin, kteří mají větší volnost než děti Čechů. Soustřeďují na sebe pozornost svého okolí a bývají rozmazlovány. Zmínění autoři dokonce uvádí, že ve Španělsku rodiče poslouchají své děti a ne naopak.⁵

---

⁵ <http://archiv.ihned.cz/c1-18682970-jak-spanele-vnimaji-klicove-oblasti-zivota> (18. 2. 2017)

2.6.6 Akvizice cizích jazyků

Stereotypy, které o španělském národu kolují, se zabývala španělská redaktorka on-line deníku *El Huffington Post* Margarita Lázarová. Za jeden z těchto stereotypů považuje fakt, že Španělé neovládají dobře cizí jazyky, zejména anglický jazyk. Příčinu tento jevu spatřuje například v dabování téměř veškerých filmů a adaptací divadelních her do španělštiny. Díky tomu je pro Španěly velmi obtížné ovládnout anglický přízvuk. Další příčinu vidí v obavách ze zesměšnění, které Španělé mají při interakci v anglickém jazyce. Obavy ze selhání negativně ovlivňují motivaci Španělů ke zlepšení. Ve svém článku se Lázarová odkazuje na studii provedenou *Organizací spotřebitelů a uživatelů (Organización de Consumidores y Usuarios)*, ze které vzešlo, že devět z deseti Španělů se cítí trapně, mají-li hovořit anglicky.⁶

2.6.7 Hlasitá mluva

„*Mluvíme nahlas, někdy až křičíme*“, tvrdí Lázarová o svém národu. Stejně mínění zastává i Launay (2011: 16-17). Ten tvrdí, že hluk nevádí ani starším ani mladším generacím, naopak ho vítají. Berka v nadsázce uvádí: „*Ticho je to, co skutečně vyrušuje, a proto španělština není mluvena ale hulákána – s výjimkou doby mezi třetí a pátou hodinou odpolední, kdy nemluví nikdo, protože všichni usnuli.*“ V následující citaci poukazuje autor na oblibu hlučného chování Španělů zejména v noci. „*Ve dvě ráno vám dokořán otevřenými okny dávají na vědomí, že se dívají na nejnovější DVD se zvukem zesíleným na maximum, zatímco venku závodí s motorkami mopedy. Tichý naolejovaný motor by mohl dělat majitelům starosti. Řev silného motoru je důkazem, že jsou naživu.*“

---

⁶http://www.huffingtonpost.com/2014/09/24/spanish-stereotypes-true- n_5837296.html (25.3.2016)

PRAKTICKÁ ČÁST

Úvod

Jací jsou Španělé a jejich životní filozofie? Je vůbec možné na ně vůbec nahlížet jako na homogenní skupinu?

K tomu, abychom si mohli udělat představu o jejich charakteru a mentalitě, nám zcela jistě nestačí přijímat informace pouze zvenčí a ochudit se tak o možnost se o jejich platnosti přesvědčit „na vlastní kůži“. Porovnání svých představ s ostatními pozorovateli je zcela jistě adekvátnější po osobní návštěvě země a dlouhodobějším pobytu v ní. Faktor času a osobní zkušenosti jsou prvky, které mohou do velké míry ovlivnit naše předčasné soudy a zároveň oslabit tendenci generalizovat a „škatulkovat“.

Ten, kdo ve Španělsku nebyl, si totiž jen stěží představí, jakým životním stylem místní obyvatelé žijí, čím se od Čechů liší a jaký postoj k životu vlastně zauímají. Proto je v těchto případech mnohem snazší se přiklonit k poznatkům, které o Španělech nasbírali druzí. Takové jednání pak bohužel nese riziko, že přijmeme některé stereotypní představy o národu, který jsme sami nikdy nepoznali.

Odkud se k nám nejčastěji dostávají stereotypní představy o Španělech, jejich charakteru a životním stylu? Máme tendenci si o nich utvořit představu na základě vnějších informací, nebo upřednostňujeme osobní zkušenost a až poté soudíme, jací jsou?

Odpovědi na tyto otázky se nyní pokusíme objasnit na základě následujícího výzkumu.

3. Výzkum

Linderová (et al. 2016: 6) odkazují na Kerlengerovu definici vědeckého výzkumu (1972 apud Reichel, 2009). Pro Kerlingera je vědeckým výzkumem myšleno systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládané kauzalitě mezi danými jevy.

Reichel tvrdí (2009, str. 16), že zmíněnou systematičností a kritičností je právě důvěryhodné uspořádání průběhu celého zkoumání a verifikace jeho výsledků.

Empirické kritérium znamená, že subjektivní mínění musí být vyváženo objektivní realitou. K výsledkům výzkumu je třeba zastávat kritický až hyperkritický postoj.

3.1 Úskalí spojená s výzkumem národních stereotypů

Krekovičová (2001: 17-18) odkazuje na několik úskalí, která se vztahují k výzkumu stereotypů. Za nejaktuálnější z nich považuje objektivnost versus subjektivnost jako faktory působící při výběru zkoumané tematiky a při zpracování či interpretaci získaných poznatků. V situacích, ve kterých se zabýváme právě problematikou, jež je prakticky neoddělitelná od identity a identifikace (včetně případu samotného výzkumníka), hraje velmi důležitou roli schopnost výzkumníka odosobnit se a dostat se v co největší míře mimo vlastní identifikaci. Takový úkol není vůbec lehký a zřejmě ani není možné dosáhnout jeho stoprocentní úspěšnosti za všech okolností.

Ať už se badatel zabývá problematikou stereotypů (zejména etnických), rasismem či xenofobií, zmíněným úskalím musí čelit a také se s nimi vyrovnat. Některé práce, které se věnují stereotypům však takovouto ambicí postrádají a jejich výpovědní hodnota je pak často sporná a subjektivní.

Autorka se dále domnívá, že mnohé příspěvky k výzkumu stereotypů také mohou sloužit jako objekt bádání i o předsudcích. Odkazuje na Walase (1995), který tvrdí, že tento poznatek se týká nejen prací o stereotypech a obrazech, ale i dobových vědeckých spisů, které dokumentují vrstvy sociální či kolektivní paměti a v nich obsažené stereotypy.

Při samotném výzkumu stereotypů jsem se proto snažila co nejvíce oprostit od svých subjektivních postojů a pokusit se nejen o maximálně objektivní interpretaci zjištěných poznatků, ale také o objektivní formulaci otázek, které pokládám svým respondentům.

3.2 Cíle výzkumu

Tento výzkum si klade za cíl zjistit, jak mechanismy přenosu stereotypů ovlivňují utváření představ Čechů o Španělech. Tyto mechanismy jsou totiž dle Bar-Tala (1994: 33) klíčovými faktory pro vznik a následnou modifikaci představ jedinců o nevlastních skupinách.

Zaměřím se na tři hlavní zdroje přenosu národních stereotypů, které ovlivňují na představy, které si o charakteru Španělů jednotliví respondenti vytvořili: *informační kanály, přímý kontakt a rodinné zdroje.*

V úvodu této části práce jsem proto stanovila následující výzkumné otázky, na jejichž základě jsem vypracovala seznam otázek, jež jsem v rámci svého kvalitativního šetření položila vybraným respondentům:

- 1) Do jaké míry se změnily představy respondentů o Španělech vlivem zahraniční mobility Erasmus+ ?**
- 2) Který z mechanismů přenosu národních stereotypů se nejvíce podílí na pohledu, který mají na Španěly respondenti?**

Před začátkem šetření jsem dále stanovila následující hypotézu, jejíž platnost ověřím na základě analýzy odpovědí respondentů:

„Představy respondentů o Španělech se vlivem zahraniční mobility Erasmus+ částečně změní, neboť přímý kontakt se zástupci tohoto národa odhalí některé zkreslené představy, které o nich respondenti měli. Dále se domnívám, že právě přímý kontakt se na utváření jejich představ o Španělech podílí největší měrou, neboť se respondenti díky své resistenci vůči generalizaci v tomto směru příliš nenechávají ovlivňovat okolím.“

3.3 Metoda

3.3.1 Respondenti a vytřídění souboru

Jako cílovou skupinu pro svůj výzkum jsem zvolila 10 českých vysokoškolských studentů španělštiny (muže i ženy), kteří se při svém studiu zúčastnili mobility Erasmus+ a vyjeli na studijní pobyt do Španělského království.

Při výběru respondentů pro mě byl klíčovým faktorem právě výjezd do Španělska, neboť všichni respondenti z mého výzkumného vzorku strávili ve Španělsku minimálně 4 měsíce a dostali se tak do intenzivní interakce s řadou Španělů. Díky tomu měli možnost poznat španělskou mentalitu, kulturu, názory, chování a styl života Španělů lépe, než by tomu bylo v případě jiného vzorku Čechů, kteří ve Španělsku nikdy nebyli a informace o jeho obyvatelích získali pouze zprostředkovaně, nebo zemi navštívili pouze jako destinaci pro krátkodobou dovolenou, služební cestu apod.

Záměrně jsem zkoumala názory a postřehy právě těch studentů, kteří španělštinu intenzivně studují na vysokých školách jako svůj hlavní obor a splňují tak předpoklad hlubšího povědomí o hispanofonním světě a charakteristikách jeho

obyvatel. Považuji za velmi pravděpodobné, že vybraní studenti získali mnoho poznatků o Španělech již z let, kdy španělštinu studovali na středních i základních školách.

Možným úskalím takovéto volby respondentů může být fakt, že tito studenti se nepochybně s generalizací a stereotypními představami týkajícími se vlastností Španělů nesčetněkrát setkali a je možné, že mohli být při odpovídání obezřetnější a snažit se odpovídat co nejméně zaujatě. Faktem ale zůstává, že riziko tendence k odpovědím, jež prezentují respondenta v „nejlepším světle“, hrozí ve stejné míře jak u studentů španělštiny, kteří jsou si stereotypů o Španělech pravděpodobně vědomi, tak u ostatních Čechů, kteří nejsou ovlivněni studiem hispanistiky a příbuzných oborů.

3.3.2 Výzkumný nástroj

Jako výzkumný nástroj kvalitativního šetření jsem zvolila dotazník. Položila jsem respondentům celkem 8 otázek, na které mohli odpovědět v rozsahu dle svého uvážení. Některé z nich obsahovaly několik dalších podotázek. Navzdory tomu, že v některých případech bylo možné odpovědět ANO/NE, vždy, když byla odpověď respondenta kladná, byl vyzván k uvedení podrobnějších informací. Dotazník byl respondentům zaslán prostřednictvím sociální sítě *Facebook* ve formátu *doc*.

Výhodou zvolení zmíněného výzkumného nástroje spatřuji zejména v ponechání dostatečného prostoru respondentům tak, aby měli možnost se ke každé otázce detailně vyjádřit a neomezovat své odpovědi pouze na předem stanovenou škálu odpovědí, která je typická pro některé dotazníky v kvantitativním výzkumu. Za další výhodu písemné podoby rozhovoru považuji z role výzkumníka oproštění se od tendence doptávat se na věci, které povedou k očekávaným závěrům. Při osobním rozhovoru může často docházet k situacím, kdy výzkumník směřuje rozhovor směrem, který je ovlivněn jeho subjektivními postoji ke zkoumanému jevu. Zároveň jsem v zadání dotazníku všechny respondenty požádala, aby na jednotlivé otázky odpovídali spontánně a zaznamenali ty odpovědi, které je napadnou jako první, neboť takové odpovědi zpravidla mívají největší výpovědní hodnotu.

Při sestavování otázek jsem se pokusila zaujmout co nejobjektivnější postoj k dané problematice ve snaze se co nejvíce odosobnit od představ o Španělech, které jsem během svého studia španělského jazyka a zahraničních mobilit sama získala.

3.4 Analýza dat

Jednotlivé odpovědi jsou podpořeny grafy s vypovídajícími hodnotami pro lepší znázornění dané problematiky. V jednotlivých grafech jsou pak číslicemi uvedeny četnosti výskytu daných jevů, nikoliv počet respondentů, který takto odpověděl (není-li uvedeno jinak). Při analýze jednotlivých skupin mechanismů přenosu stereotypů jsem postupovala podle klasifikace, kterou využívá Bar-Tal (1994). Tyto mechanismy jsem tedy rozdělila do tří skupin: *přímý kontakt*, *informační kanály* a *rodinné zdroje*. Toto dělení pak užívám v celé praktické části práce.

Otázka č. 1: Odkud se nejčastěji dozvídáte, jací Španělé jsou?

V této otázce jsem se zaměřila na analýzu konkrétních mechanismů přenosu stereotypů, díky kterým čeští studenti španělštiny získávají představy o Španělech, jejich charakterových vlastnostech a životním stylu.

Vůbec nejčetnější variantou při odpovídání se stala vlastní zkušenost respondentů se Španěly. Tuto variantu lze zařadit do skupiny *přímého kontaktu* jako mechanismu přenosu stereotypních představ. Tímto způsobem své dojmy o Španělech získávají studenti celkem v 9 případech. Ti se dostali do přímého kontaktu se Španěly zejména v době kdy se účastnili zahraničního studijního pobytu Erasmus+ stráveného ve Španělském království, během návštěv Španělska mimo studijní pobyt Erasmus+, nebo na území České republiky.

Dvě studentky ze zmíněných respondentů navíc uvedly své pochyby o pravdivosti stereotypů, které se v souvislosti s představami o charakteru Španělů vyskytují. Jedna z nich projevila určitou nelibost nad tendencím ke stereotypizaci a generalizaci a poukázala právě na faktor přímého kontaktu jako nejrelevantnějšího zdroje pro utváření představ o daném národu.

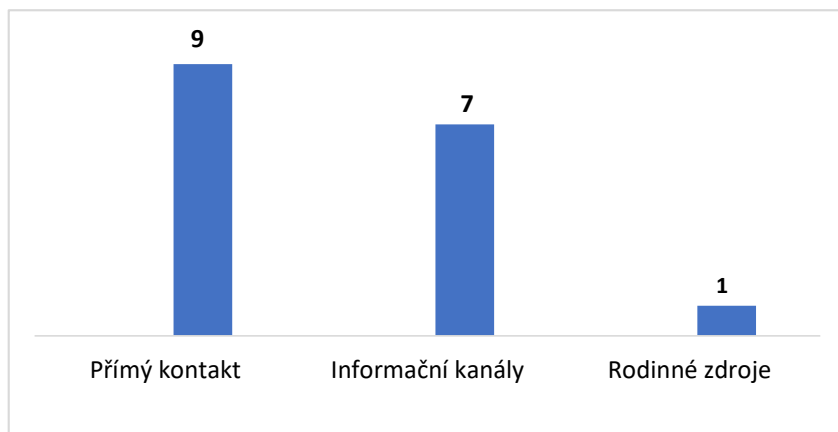
Informační kanály se staly druhým nejčetněji zmiňovaným mechanismem přenosu stereotypů u daných respondentů s celkovou četností 7. Jednotlivé odpovědi spadající do této skupiny byly dále roztrženy do tří kategorií: média, známí a přátelé, výuka španělského jazyka.

Bylo zjištěno, že v rámci informačních kanálů se informace o Španělech přenášejí nejčastěji prostřednictvím médií. Četnost opakování výrazu *média* v odpovědích dosáhla u respondentů hodnoty 4. Celkem 2 krát bylo zmíněno přijímání informací vlivem školního a akademického prostředí, kdy představy

o charakteru Španělů studenti získávají díky svým učitelům při výuce španělského jazyka.

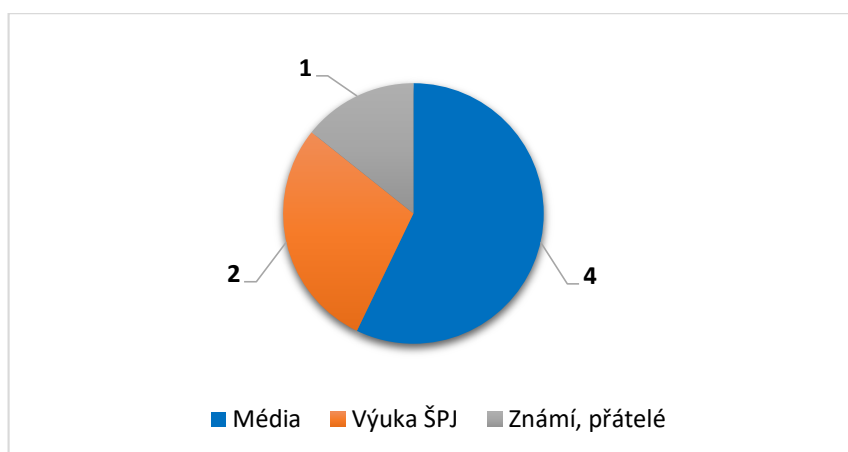
Pouze 1 krát bylo zaznamenáno, že zdrojem těchto představ je vyprávění známých či přátel. Rovněž získávání stereotypních představ z rodinného prostředí (*rodinné zdroje*).

Graf č. 2: Nejčastěji zmiňované mechanismy přenosu stereotypů

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 3: Jednotlivé informační kanály (znázorněn počet respondentů)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Otázka č. 2: Jaké představy jste měl(a) o charakteru, chování a životním stylu Španělů před výjezdem na studijní pobyt v rámci mobility Erasmus+ ?

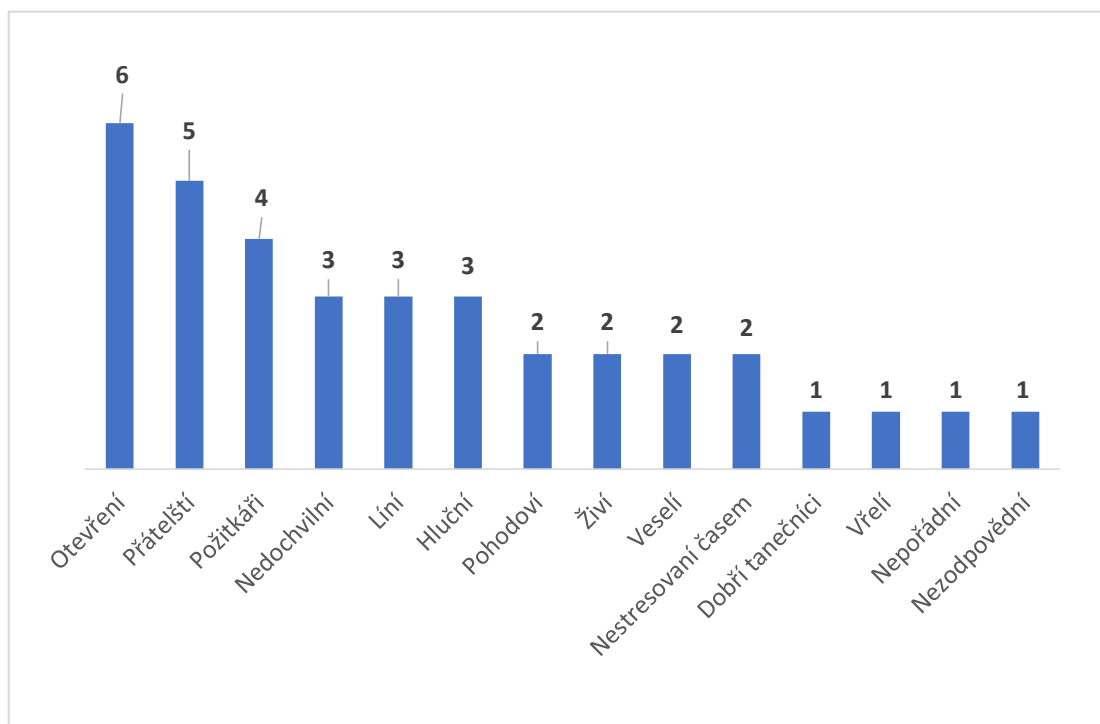
Tuto otázku jsem zacílila na stereotypní postoje, které studenti španělštiny zaujali ve vztahu ke Španělům do okamžiku, než s nimi přišli do několikaměsíčního přímého kontaktu na svém zahraničním studijním pobytu ve Španělském království. Jejich odpovědi jsem opět utřídila do dvou kategorií. První z nich obsahuje postřehy týkající se charakteru Španělů, druhá z nich sdružuje atributy charakterizující jejich životní styl.

U první kategorie jsem v několika případech zaznamenala výskyt podmíněnosti autostereotypů a heterostereotypů. Na základě národního autostereotypu studenti posuzovali heterostereotyp o jiném národu. Španělé tak byli hodnoceni na základě mínění, které respondenti mají o Čechách. Studenti totiž porovnávali, zda-li se jednotlivé vlastnosti projevují u Španělů více než u Čechů či naopak. Ve všech případech, kde jsem zpozorovala podmíněnost autostereotypů a heterostereotypů, byl pozitivní heterostereotyp myšlen jako negativní autostereotyp. Tento jev uvádím na následujícím příkladu odpovědi jednoho respondenta: „*Jela jsem do Španělska s představou, že jsou Španělé daleko více kamarádští, otevření a nápomocní než my.*“

Mezi odpověďmi, které dotazovaní poskytli, byla zjištěna největší četnost (6) v případě extrovertní orientace Španělů. Téměř ve všech těchto případech respondenti Španěle označovali za osoby „otevřené“. Celkem v 5 krát bylo uvedeno, že Španělé jsou „přátelští/kamarádští“. S četností 4 byly zakódovány představy o Španělech jako požitkářích. Tento povahový atribut respondenti charakterizovali následujícími slovy: „užívají života“, „rádi se baví a trvale se sluní“, „chodí do barů a užívají si“, „co Španěl, to jedna velká párty“. V pořadí čtvrtá nejvyšší četnost (3) byla zpozorována u několika negativních hodnocení, tj. „nedochvilní“, „líní“ a „hluční“. 2 krát pak byli Španělé označeni za národ „pohodový“, „živý“, „veselý“, „nestresovaný faktorem času“. Pouze 1krát v odpovědích zaznělo, že jsou „dobří tanečníci“, „vřelí“, „nepořádní“ a „nezodpovědní“.

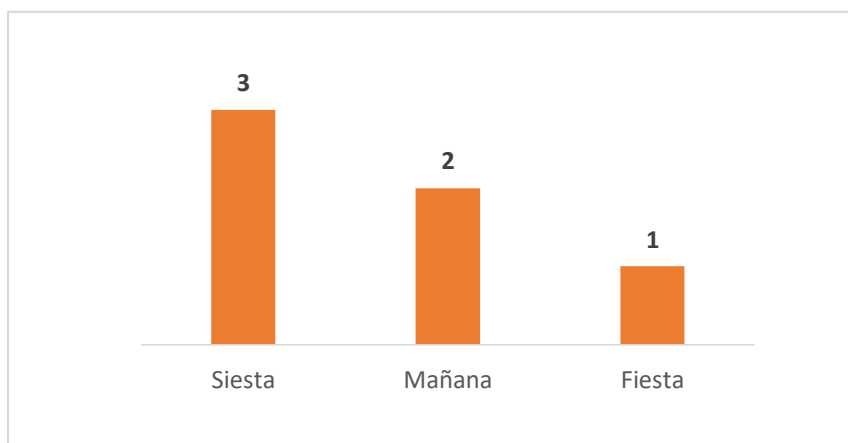
Do druhé kategorie jsem začlenila stereotypy, které se týkají představ studentů o životním stylu Španělů. Této skupině dominoval koncept *siesta* který byl zmíněn 3 krát, následovaný termínem *mañana* s celkovou četností (2). Trojici uzavřel termín *fiesta* zmíněný pouze 1 krát.

Graf č. 4: Představy respondentů o charakteru Španělů (před pobytem Erasmus+)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 5: Představy respondentů o živ. stylu Španělů (před výjezdem na Erasmus+)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Otázka č. 3: Jak se změnila Vaše představa o charakteru, chování a životním stylu Španělů po výjezdu na studijní pobyt v rámci mobility Erasmus+? Jaké představy o Španělech u Vás přetrvávají? Označte míru změn Vašich představ výběrem jedné možnosti z následujícího výčtu:

Vůbec se nezměnily-téměř se nezměnily-částečně se změnilo-velmi výrazně se změnilo-zcela se změnilo

Zmíněná otázka složená ze dvou podotázek poskytla respondentům možnost kvantifikovat míru změn svých představ o Španělech, která u nich nastala na základě výjezdu do Španělského království.

Respondenti se ve svých odpovědích shodovali ve snahách negeneralizovat, neboť uváděli, že v různých částech Španělska jsou lidé povahově odlišní. V několika případech na závěr odpovědi uváděli, že charakter Španělů, které poznali, může být ovlivněn geografickými podmínkami.

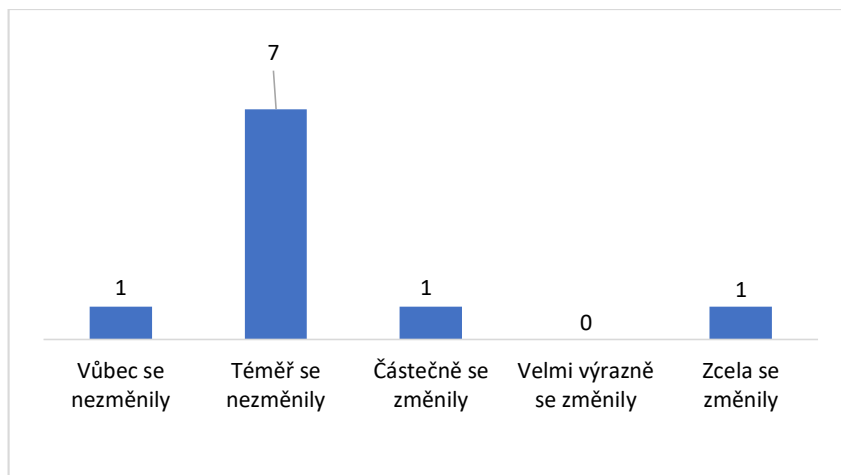
V rámci první části otázky byla největší četnost zaznamenána v případě názoru, že Španělé jsou „přátelští“ a „požitkáři“. V obou těchto případech jim byly zmíněné atributy přiřazeny celkem 5 krát. Atribut *přátelští* byl u dvou respondentů charakterizován na základě zkušeností, kdy Španělé bez problému přijali tyto Čechy do kolektivu svých přátel. V rámci tzv. *požitářství* byla zmíněna schopnost Španělů svůj život dobře žít a náležitě si ho vychutnávat, dále pak jejich vášeň pro jídlo a oslavy. Druhým nejčastěji označovaným aspektem španělské povahy se stala *nedochvilnost* a *lenost* s četností označení 4 krát. *Nedochvilnost* respondenti zaznamenali například v otázce přístupu plnění k úkolů a pozdním příchodům. *Lenost* byla pak spojována s laxním přístupem k práci, vyhýbání se pracovní aktivitě vlivem klimatických podmínek (přílišné horko nebo naopak zima) a upřednostňováním zábavy před povinnostmi. Ve 3 případech bylo zodpovězeno, že jsou Španělé „rodinně orientováni“, „nápomocní“ a „temperamentní“. První dva zmíněné atributy byly v rámci výzkumu zmíněny poprvé a nebyly tedy součástí stereotypních představ, se kterými studenti vycestovali do zahraničí.

Následující vlastnosti přiřadili respondenti Španělům v každém případě právě 2 krát: „optimisté“, „milí“, „otevření“, „sportovně založení“, „pilní a poctiví studenti“.

S četností 1 se ve výzkumu vyskytlo 8 atributů. Pozitivně byly vnímána hodnocení jako „patrioti“, „energičtí“, „nestresováni časem“, negativně byla pak vnímána *asertivita*, *vyhýbavost*, *nečistotnost*, *faleš*, *uzavřenost* - hodnocení, která vyjma posledního příkladu přinesl až dlouhodobější pobyt ve španělském prostředí. Právě zmíněná uzavřenost se dostala do konfrontace se stereotypní představou o extrovertní orientaci v odpovědi

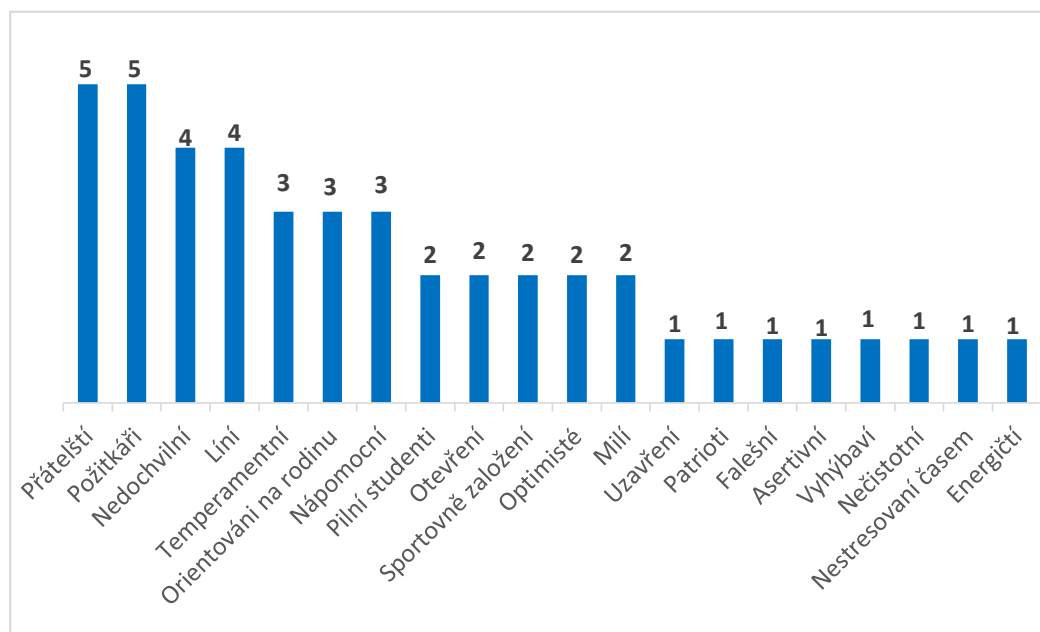
respondenta, který svůj studijní pobyt strávil v Galícii. Ten uvedl, že místní Španělé jsou Čechům podobní, dokonce uzavřenější. V tomto případě opět heterostereotyp o Španělech poskytl charakteristiku národního autostereotypu o Čěších.

Graf č. 6: Míra změn představ o Španělech vlivem výjezdu na Erasmus+ (znázorněn počet respondentů)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 7: Představy respondentů o Španělech (po výjezdu na Erasmus+)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Otázka č. 4: Co Vás na Španělech doslova zaskočilo, překvapilo či dokonce šokovalo? Uveďte, co to bylo a jak se daná věc projevovala.

V této fázi šetření získali respondenti možnost vyjádřit své reakce na odlišnosti, které byly nejvíce v rozporu s jejich původními představami o Španělech. Zkoumání charakteru národa po této stránce považují za velmi důležité, neboť to, co jeden národ ve vztahu k národu jinému šokuje, svědčí o míře odlišnosti interkulturních postojů a interkulturní vzdálenosti mezi oběma národy. Tyto odpovědi tak poskytují odlišný úhel pohledu respondentů na Španěly, než je tomu u předchozích otázek a objevuje se v nich mnoho poznatků, které nebylo možné jejich prostřednictvím zjistit.

Zjištěné údaje jsem pak opět rozdělila do dvou skupin. První z nich obsahuje atributy, které se týkají charakteru Španělů, druhá cílí na jejich životní styl.

V první skupině byla v největší míře (2 krát) zmíněna *nespolehlivost* a *laxnost* - tu studenti uváděli jednak ve smyslu přijetí odpovědnosti, dále pak v otázkách práce.

Pouze 1 krát byly označeny některé pozitivní i negativní vlastnosti. V rámci těch pozitivních to byla například ochota pomáhat (*nápomocnost*) a *otevřenost*. Co se týče negativních vlastností pak *nezorganizovanost* a *zmatečnost*.

V rámci druhé skupiny se pro české studenty ve Španělsku stal nejvíce překvapivý například *postoj v otázce akvizice cizích jazyků*. Negativní přístup Španělů v této oblasti byl zmíněn celkem 3 krát. Blíže byla zjištěná fakta upřesněna na příkladu tendence hledat výmluvy ospravedlňující jejich neochotu k osvojování cizích jazyků. Takové zjištění bylo zmiňováno v souvislosti s nedostatečnou jazykovou kompetencí v anglickém jazyce opět celkem 3 krát.

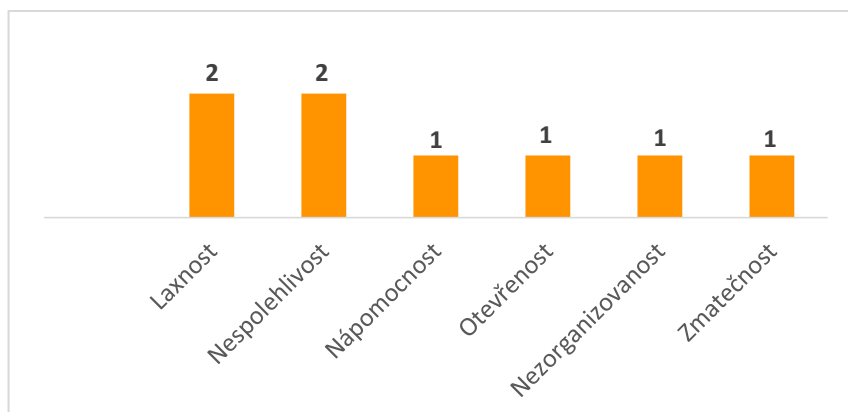
Zmíněná četnost (3) byla dále zpozorována v souvislosti s přístupem k hygieně. Nelibost byla projevována například nad nečistotností Španělů a kritiky nebylo ušetřeno ani pohazování odpadků na ulicích a použitých ubrousků po zemi zejména v barech. Uveden byl i případ nedostatečného smyslu pro pořádek při úklidu obydlí a tzv. úklid „na oko“.

Vůbec poprvé se ve výzkumu objevila i kritika výchovy ve španělských rodinách. Ve 2 případech je negativně vnímána přílišná benevolence rodičů k jejich potomkům. Toto zjištění dokládám na odpovědi jedné z respondentek: „*Španělé nechají děti dělat, co se jim zamane. Často to dokonce vypadá jakoby děti velely rodičům a ne naopak.*“ Kritice byl podroben i sklon španělských matek nechat děti všude volně pobíhat i v pozdních nočních hodinách. Se stejnou četností (2) se objevila i kritika nezodpovědného přístupu Španělů k řešení problémů. Dotázaní uvedli, že Španělé buď problémy neřeší vůbec, ignorují je nebo je odkládají. Jeden respondent dokonce uvedl stereotypní frázi,

kteřou dle jeho soudu někteří Španělé ospravedlňují neřešení naskytlých problémů: „*No pasa nada!*“

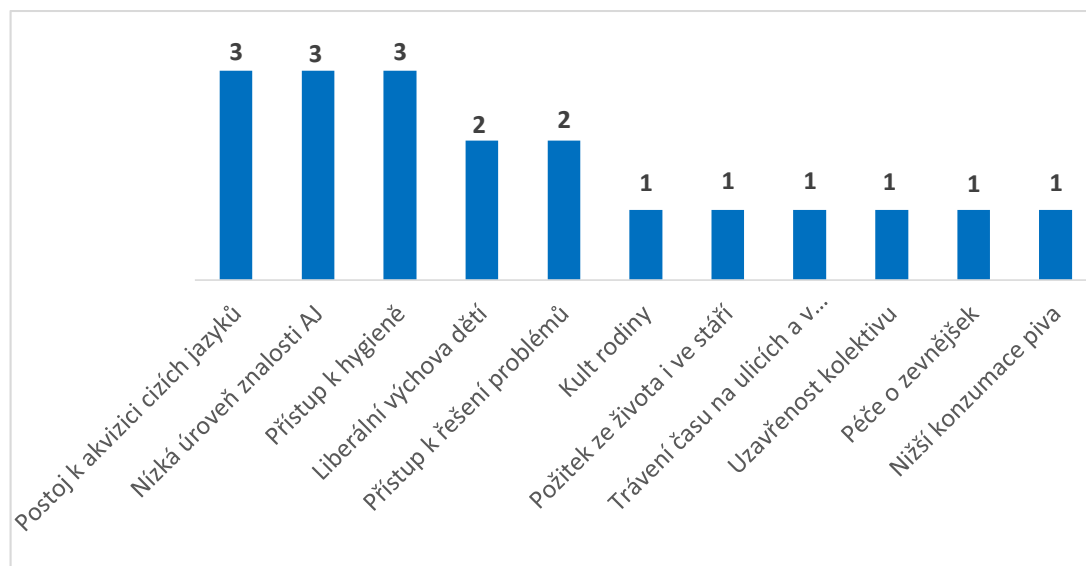
Četnost 1 byla v této kategorii zjištěna u následujících atributů: *požitěk ze života i ve stáří, péče o vzhled u starších lidí, kult rodiny, trávení času na ulicích či barech (až do brzkých ranních hodin) a nižší míra konzumace piva*. 1 respondent byl také nemile překvapen neochotou Španělů přijmout nové jedince do svého kolektivu (*uzavřenost kolektivu*).

Graf č. 8: Aspekty, které respondenty překvapily popř. šokovaly na charakteru Španělů

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 9: Aspekty, které respondenty překvapily popř. šokovaly na charakteru Španělů

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Otázka č. 5: Poskytli Vám Vaši rodinní příslušníci, přátelé, známí či spolužáci doporučení a postřehy o Španělech? Pokud ano, jaká tato doporučení a postřehy byly? Kdo Vám je poskytl?

Při zadávání této otázky jsem se zaměřila na dva konkrétní mechanismy přenosu národních stereotypů: *rodinné zdroje* a *společenský kanál*, který je řazen do skupiny informačních kanálů (Bar-Tal: 1994).

Jedním z mých cílů bylo zjistit, zda-li byli vůbec respondenti ovlivněni míněním svých blízkých či známých ještě před samotným výjezdem do zahraničí. Dále jsem chtěla porovnat, zda-li se na přenosu těchto informací více podílel v rámci informačních kanálů právě společenský kanál, nebo bylo větší množství postřehů o Španělech studentům bylo zprostředkováno vlivem informací převzatých od rodinných příslušníků (*rodinné zdroje*).

Na základě odpovědí respondentů jsem zjistila, že mechanismem přenosu národních stereotypů, který se nejvíce podílel na zprostředkování informací okruhu dotazovaných, je *společenský kanál* - konkrétně pak postřehy, které jsou získávány vlivem přátel a známých respondentů. Tato odpověď získala nejvyšší četnost (7). V těchto případech samotní studenti uvádí, že informace jim poskytli často ti, kteří již byli na studijních pobytech ve Španělsku, s cílem se s nimi podělit o své zkušenosti se Španěly, které sami získali v zahraničí. Vlivem rodinných zdrojů pak byly informace poskytnuty celkem 5 krát.

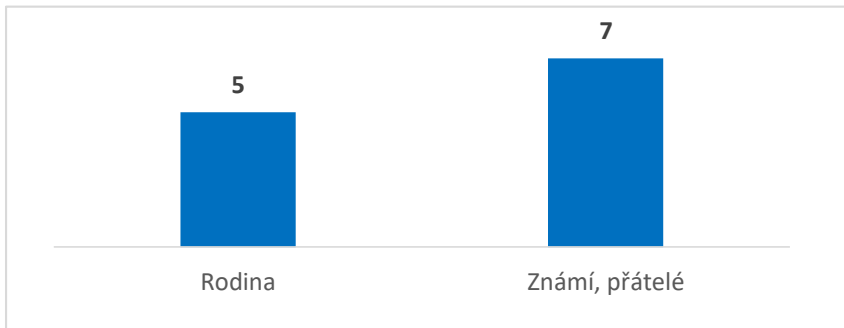
Z výše zmíněných kanálů přenosu stereotypů se k dotázaným nejčastěji dostala představa o „otevřenosti“ Španělů s celkovou četností 3. Slovy jako „...a takoví více otevření.“ byl pak hodnocen „český národní autostereotyp“ na základě tzv. „španělského národního heterostereotypu“. Výše uvedená otevřenost byla zmíněna například v souvislosti s přátelským charakterem Španělů. Tato četnost byla dále zaznamenána u povahového rysu *nepolehlivost*.

Celkem 2 krát pak byly zmíněny stereotypní představy o španělském *temperamentu, rozvlácnosti a nezorganizovanosti*. Blíže specifikováno bylo mínění o *rozvlácnosti* Španělů. Student, který tuto odpověď uvedl, zmínil, že dostal doporučení od někoho ze svých známých či přátel, aby si potřebnou administrativu ve Španělsku vždy vyřídil s předstihem kvůli časové prodlevě v administrativních záležitostech, která ze strany Španělů hrozí.

Pouze v 1 případě se vlivem rodinných zdrojů a společenského kanálu přenesly představy o *soudržnosti* ve španělských rodinách, *liberální výchově dětí*, kterou často

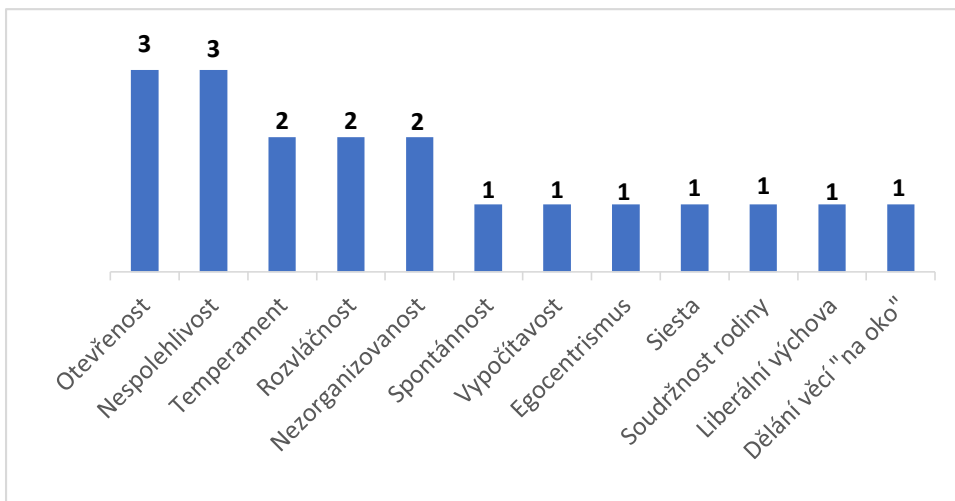
zajišťují jejich prarodiče a chůvy namísto biologických rodičů, *spontánnosti*, *vypočítavosti*, tendenci *dělat věci tzv. „na oko“*, *egocentrismu* a *siestě*.

Graf č. 10: Zastoupení rodinných zdrojů a společenského kanálu (známí, přátelé) v rámci přenosu představ o Španělech

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 11: Představy o Španělech šířené vlivem rodinných zdrojů a společenského kanálu (přátelé, známí)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Otázka č. 6: Sledujete na internetu některé sociální sítě, stránky o Španělech a jejich mentalitě nebo životním stylu? Pokud ano, jaké?

Respondenti se v tomto případě vyjadřovali k otázce mechanismu přenosu národních stereotypů vlivem informačních kanálů. Otázka tak byla zacílena výhradně na prostředí internetu, který poskytuje obrovské množství informací o charakteristikách, zvycích a životním stylu jednotlivých národů.

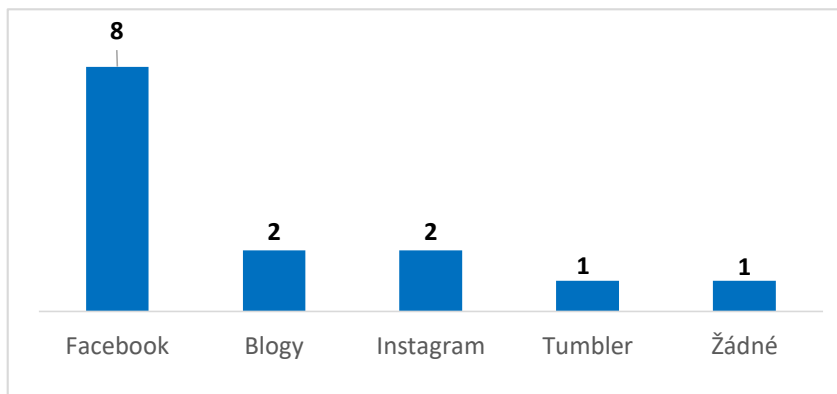
Mým cílem zde bylo zjistit, které internetové stránky o Španělech (vyjma periodik, kterým se věnuje otázka č. 7) a jejich mentalitě, zejména v rámci sociálních sítí, dotazovaní nejčastěji navštěvují.

Nejčastěji užívanou sociální sítí, ze které dotazovaní získávají informace o dané tématice, se stal Facebook. V odpovědích byl zmíněn s celkovou četností 8. V otázce užívání této sociální sítě, jsem dále analyzovala konkrétní zdroje, z jakých respondenti přijímají informace o Španělech a stylu jejich života. V této kategorii byli nejčastěji zmiňováni přátelé dotázaných (Španělé i jiné národnosti), kteří sdílí, komentují či tzv. „lajkují“ příspěvky ostatních uživatelů Facebooku. Díky tomu se pak respondenti dostávají do kontaktu se sdílenými či komentovanými obsahy tohoto webu celkem v 7 případech. Získané odpovědi dále poskytly názvy skupin a jednotlivých stránek, které tito uživatelé na sociální síti *Facebook* navštěvují. Název každé z těchto skupin a stránek byl zmíněn vždy pouze jednou. Respondenti tzv. „sledují“ (following) stránky a skupiny (groups) obsahující například přísloví a fakta o jazycích a charakteru jejich mluvčích (*El muro de los idiomas*), příspěvky z oblasti PR (*Redactores Publicitarios*), španělskou módu (*Zara* a *Desigual*), španělský humor (*Cabronazi*), zajímavosti ze světa (*PlayGround*) a novinky z gastronomie a zdravého životního stylu (*PlayGround Food*).

S druhou nejvyšší četností (2) se studenti o Španělech dozvídají ze sociální sítě *Instagram* a nejrůznějších blogů.

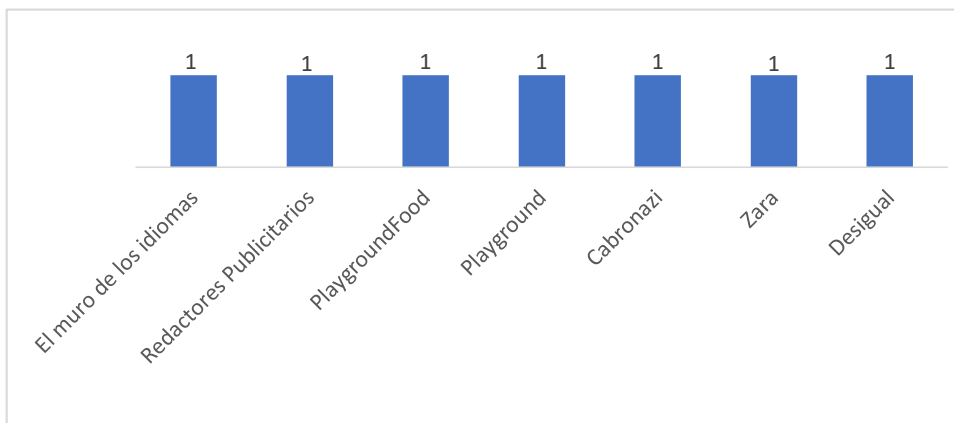
Pouze v 1 případě je navštěvována sociální síť *Tumblr*. 1 student pak uvedl, že nenavštěvuje žádnou sociální síť, která by ovlivnila jeho představy o Španělech.

Graf č. 12: Sociální sítě, ze kterých se respondenti dozvídají o Španělech

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 13: Navštěvované skupiny a stránky v rámci sociální sítě Facebook

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Otázka č. 7: Čtete španělské noviny? Sledujete španělské zprávy či jiné televizní kanály a seriály, ze kterých se o Španělech dozvídáte? Pokud ano, jaké?

Stejně jako v předešlé otázce číslo 6, i zde jsem zkoumala na mechanismy přenosu národních stereotypů vlivem informačních kanálů. Zde se však respondenti vyjadřovali ke španělským periodikům, televizi a seriálům.

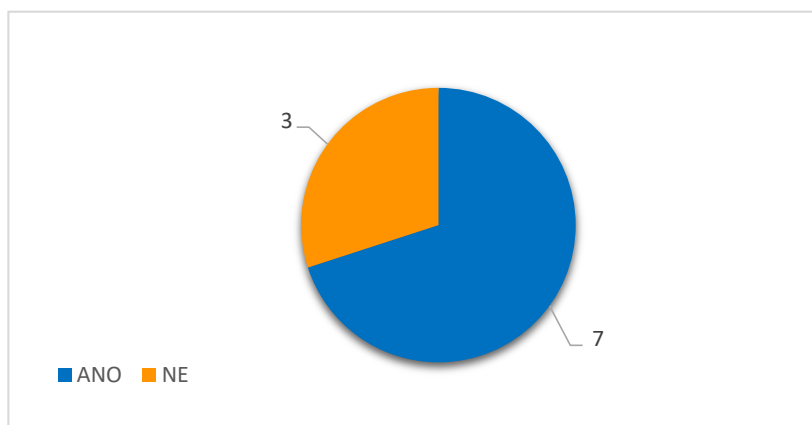
Zajímalo mě, jestli respondenti vyhledávají některá periodika a věnují svou pozornost současnému dění ve Španělsku a jeho dopadům. Dále jsem zjišťovala, jaká periodika upřednostňují a zda-li informace o Španělech čerpají i díky sledování televizních pořadů.

Jejich odpovědi jsem rozdělila do dvou kategorií. První se týká výhradně periodik, ať už v tištěné, online či televizní podobě, druhá obsahuje španělské pořady a seriály.

V rámci analýzy získaných odpovědí z kategorie periodik bylo zjištěno, že respondenti nejčastěji získávají informace ze španělského prostředí prostřednictvím největšího španělského deníku *El País*. Tento deník byl zmíněn u studentů španělštiny celkem 6 krát. Druhým nejčtenějším periodikem je v případě respondentů *El Mundo*, který je zároveň druhým největším španělským deníkem. Tyto noviny byly uvedeny jako zdroj informací o Španělech právě 3 krát. S četností 1 se v odpovědích objevil jak kantabrijský deník *El Diario Montañés*, tak britský levicově orientovaný deník *The Guardian*, které rovněž poskytují informace o španělském prostředí. O žádná periodika týkající se Španělska se nezajímají 3 respondenti.

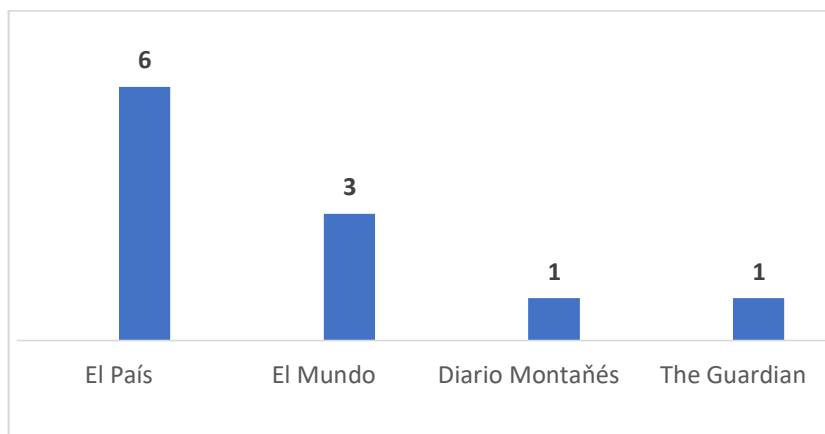
Z oblasti španělské televize byla nejčastěji (2 krát) uváděna televizní síť *RTVE* a televizní pořad *El Club de la comedia*, který poskytuje sarkastické reakce na aktuální dění. Jeden z respondentů se pak vyjádřil ke konkrétním přenosům, které na *RTVE* sleduje. Jedná se zejména o přímé přenosy pořadů komika, herce a režiséra Josého Moty, dále pak například přenosy z tříkrálového průvodu a oslav příchodu nového roku. Pouze v 1 případě studenti zmínili sledování britské televizní a rozhlasové společnosti *BBC*, americké televizní společnosti *CNN*, nebo seriálů *El Ministerio del Tiempo*, *Isabel* či *Aquí no hay quien viva*. 4 respondenti se pak vyjádřili, že nesledují španělskou televizi a seriály vůbec.

Graf č. 14: Čtete periodika, ze kterých se dozvídáte o Španělech? (znázorněn počet respondentů)

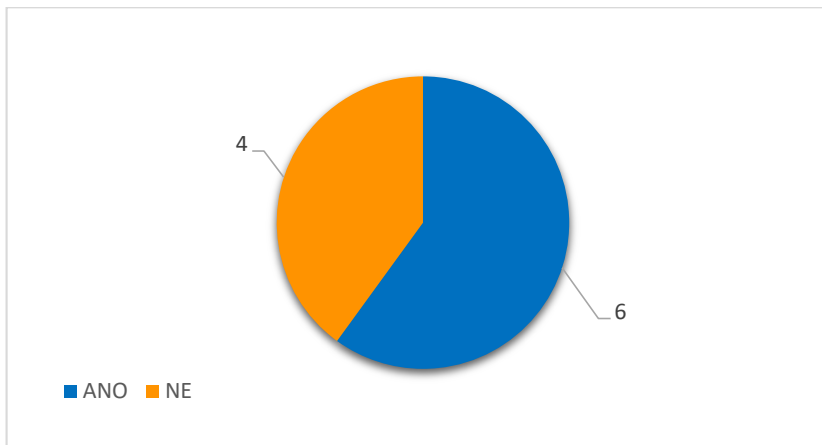
Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 15: Jaká periodika, ze kterých se dozvídáte o Španělech, čtete?

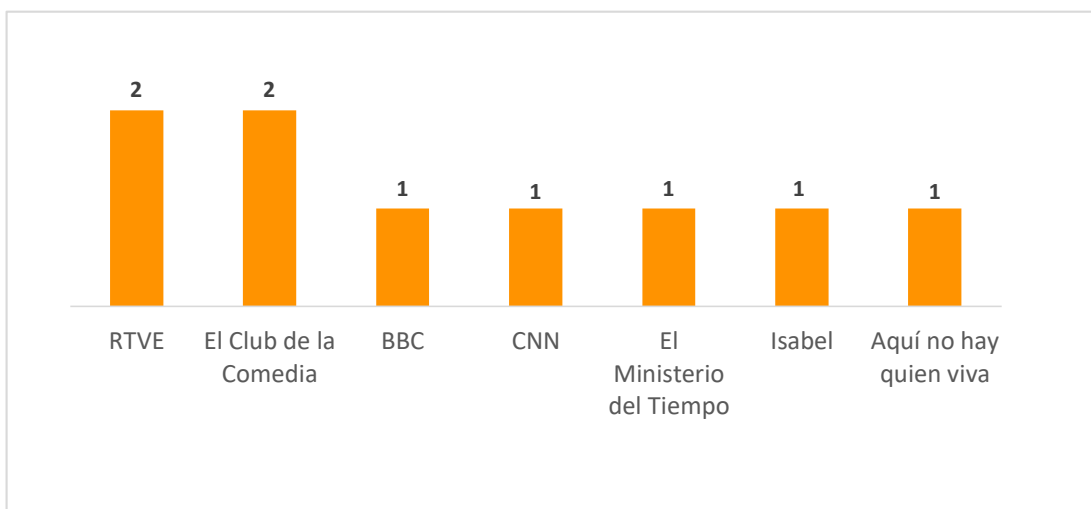
Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 16: Dozvídáte se o Španělech prostřednictvím televize, sledováním seriálů?
(znázorněn počet respondentů)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 17: Z jakých televizních kanálů, popř. seriálů se o Španělech dozvídáte?

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Otázka č. 8: Vybavíte si nějaký film, knihu/literární postavu, osobnost (reálnou či fiktivní), které ovlivnily Váš pohled na to, jací Španělé jsou? Pokud ano, specifikujte, v čem Vaše představy ovlivnily.

Tato otázka je zaměřena na identifikaci stereotypních představ o Španělech, které si respondenti vytvořili na základě reprezentace jejich charakterových vlastností díky konkrétní osobnosti, knize, filmu, apod. a následnou generalizaci těchto představ s platností pro celý španělský národ.

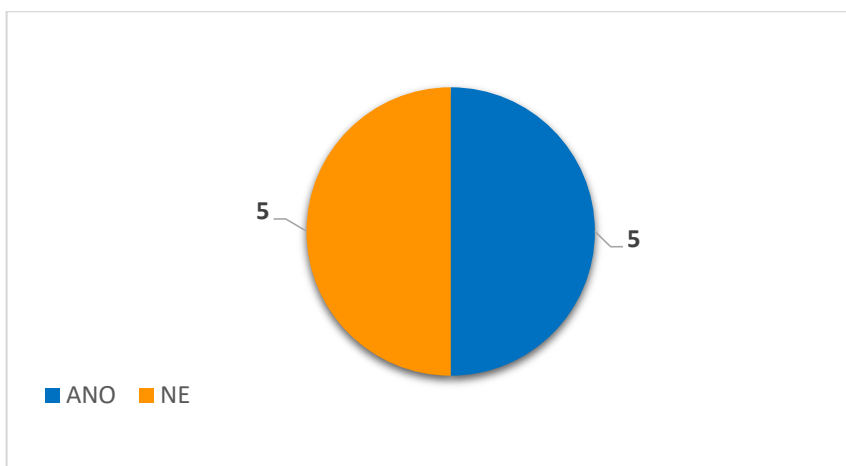
Zkoumala jsem, zda-li u studentů španělštiny vůbec ke generalizaci v takovém měřítku dochází, dále mě zajímaly konkrétní atributy, které prostřednictvím zmíněné osobnosti, knihy či filmu respondenti připisují Španělům.

Bylo zjištěno, že přesně polovina studentů (5) si nevybavuje žádnou osobnost, knihu ani film, které by ovlivnily jejich pohled na Španěle. Jedna ze studentek, která takto odpověděla, se záporně vymezila k otázce stereotypizace a zobecňování, které shledává v případech kladných odpovědí. Jiný student zase prohlásil, že ty představy o charakterových vlastnostech Španělů, které získal během studia španělštiny, byly ovlivněny pouze přímým kontaktem s nimi.

V rámci kladných odpovědí ovlivnil pohled na Španěle nejčastěji (2 krát) málažský herec Antonio Banderas. Mimo něj pak četnost všech dalších odpovědí dosahovala hodnoty 1. Zmíněn byl zpěvák Enrique Iglesias, který studentce, která jeho jméno v odpovědi uvedla, evokoval představu, že Španělé jsou „krásní, snědí a citliví kluci“. Jiná respondentka zase uvedla příklad svého španělského lektora španělštiny na střední škole, díky kterému získala dojem, že i ostatní Španělé jsou stejně veselí, přátelští, energičtí jako on a můžeme je označit termínem „pařmeni“. Dále se v odpovědích objevil například herec Javier Bardem či malíř Salvátor Dalí.

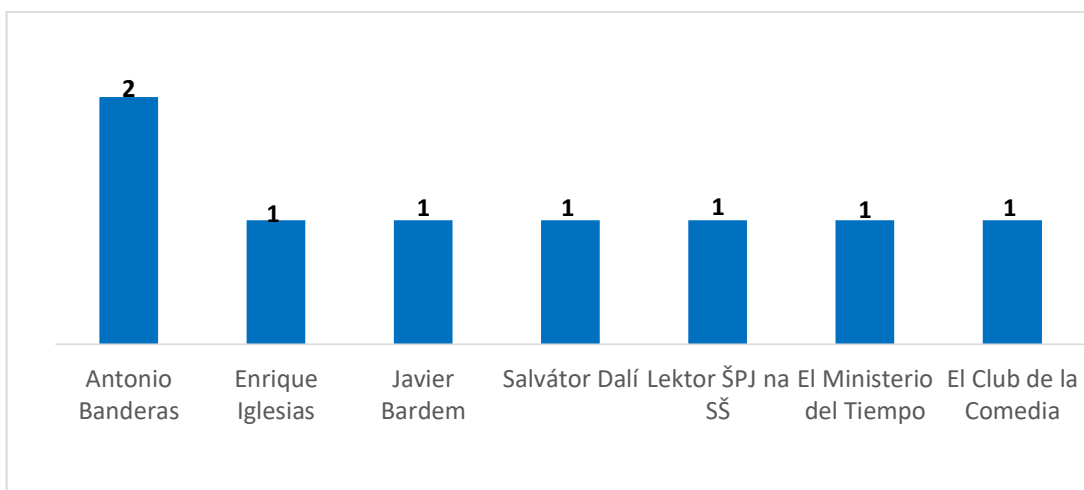
Z televizního prostředí pak respondenti uvedli televizní seriál *el Ministerio del Tiempo* a televizní program *el Club de la Comedia*, který podle jednoho studenta velmi dobře vypovídá o charakteru Španělů. Ten však zároveň uvedl, že při této odpovědi nechce generalizovat na základě jedné postavy. I přes jeho snahu nezobecňovat lze vyhodnotit, že jeho odpověď poskytla jasný příkladem generalizace v oblasti národních stereotypů.

Graf č. 18: Ovlivnil nějaký film, kniha/literární postava či osobnost Vaše představy o Španělech? (znázorněn počet respondentů)

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Graf č. 19: Jaký film, kniha/literární postava či osobnost ovlivnily Vaše představy o Španělech?

Zdroj: vlastní zpracování (2017)

Diskuse

Cílem této práce bylo prozkoumat představy o Španělech z pohledu Čechů na základě analýzy vztahu českých studentů španělštiny ke Španělům.

Díky kvalitativnímu šetření jsem získala vhled do problematiky stereotypizace těchto postojů v rámci vybraného vzorku studentů z českého univerzitního prostředí. V závěru práce nyní poskytuji finální interpretaci zjištěných poznatků, které se mi podařilo z odpovědí respondentů získat. Tyto poznatky zasazují do kontextu akademického prostředí, ve kterém se daní respondenti pohybují. Ve svém výzkumu jsem nejprve analyzovala, na základě čeho se výše zmíněné představy utváří, respektive, z jakých zdrojů se studenti nejčastěji dozvídají, jací Španělé a jejich životní styl jsou. Z výsledků provedené analýzy dat lze proklamovat, že představy respondentů o Španělech byly nejvíce ovlivněny několikaměsíčním pobytem ve Španělském království. Právě přímý kontakt se tedy stal mechanismem přenosu národních stereotypů, který se na představách, které o Španělech mají čeští studenti, podílí největší měrou a stanovená počáteční hypotéza byla v tomto směru naplněna.

V souvislosti s touto interpretací chci zároveň zmínit úskalí, která by mohla způsobit odchylku mezi poskytnutou interpretací výsledků a realitou. Není totiž vyloučeno, že různé mechanismy přenosu národních stereotypů působí na respondenty v různé intenzitě, respektive některé mechanismy přenosu mohou představy respondentů o Španělech ovlivňovat více či méně, než si sami respondenti připouštějí. V takovém případě by pak četnosti, které byly z odpovědí zjištěny, nebyly pro závěr, který vyvozují, dostatečně relevantní.

Dalším úskalím může být působení ostatních faktorů jako jsou například osobnostní proměnné a sociostrukturální faktory, jež zmiňuje Bar Tal (1994). Existence a míra možného ovlivnění představ těmito faktory by mohly být předmětem dalšího zkoumání.

Oblast, ve které se má hypotéza neshodovala v plné míře se zjištěnými údaji, je otázka změn představ o Španělech, které nastaly po výjezdu za mobilitu Erasmus+. Svou hypotézu tak musím částečně vyvrátit, neboť ze šetření vyplynulo, že se tyto představy téměř nezměnily. Možným zdůvodněním může být silné působení školního a akademického prostředí, které formují studenty k obezřetnosti před generalizací úsudků o španělském národu.

Usuzuji, že daní studenti byli se stereotypizací v otázce charakteru Španělů důkladně obeznámeni, a proto jejich představy neprošly nikterak radikálními změnami. O tom pravděpodobně svědčí i odmítavost ke generalizaci a stereotypizaci, která se v jejich odpovědích místy objevovala. Možné zdůvodnění této odmítavosti může být způsobeno faktem, že si daní respondenti velmi dobře uvědomují, že Španělé jsou charakterově tak rozliční jako je Španělsko geograficky nehomogenní.

Je nutné vzít v potaz i fakt, že nelze ověřit, zda-li si vybraní respondenti přesně vzpomínají, jaké představy o Španělech měli před výjezdem do zahraničí. Můžeme pouze doufat, že se jim úspěšně podařilo se oprostit od představ, které o nich mají v současné době. Respondenti často před výjezdem do zahraničí očekávali, že Španělé budou požitkáři, přátelští a otevření lidé a to se jim na základě vlastní zkušenosti potvrdilo.

Pozitivně hodnotím i fakt, že obrázek typického Španěla v respondentech téměř neevokoval pojmy jako *siesta*, *fiesta*, *mañana*, *sangría*, *corida de torros a flamenco*. Takovéto odpovědi bych očekávala spíše od jedinců, kteří nejsou hispanofonním prostředím ovlivněni a dle mého soudu mají větší sklon se přiklánět k takto stereotypním představám o Španělském národu, jež jsou nám často předkládány vlivem prostředků masové komunikace.

Díky této práci mi na mysli vyvstala celá řada otázek. Jednou z nich je například úvaha o změně charakteru výsledků v případě, že bychom se zabývali tematikou srovnávání představ, jaké o Španělech má vybraný vzorek české populace ovlivněný hispanofonním prostředím a vzorek českého publika, který se v tomto prostředí nepohybuje. Takovou tematiku nyní považuji za velmi zajímavý námět například pro praktickou část mé budoucí diplomové práce.

Resumé

El objetivo de esta tesis de diplomatura es aclarar la problemática de los estereotipos nacionales, que hoy en día pasa a ocupar un lugar destacado entre las distintas disciplinas científicas.

La tesis está dividida en dos partes principales. En la primera parte, es decir, la parte teórica dicha temática está analizada en un marco general y está enfocada primero en las características del concepto del *estereotipo* y los aspectos distintos que están relacionados con la creación, el cambio y la eliminación de los estereotipos. A continuación están descritos los aspectos de la categorización en general y la clasificación étnica sin pasarse por alto los conceptos de *la nación* y *la nacionalidad* que están estrechamente vinculados con la creación de los estereotipos nacionales.

El papel clave en esta parte de la tesis lo desempeñan sobre todo los mecanismos de transmisión de los estereotipos nacionales y también los estereotipos electos sobre los españoles tanto desde el punto de vista de los observadores extranjeros como desde una perspectiva de los españoles mismos.

La segunda parte de la tesis está dedicada al análisis de las actitudes de algunos estudiantes universitarios de español hacia los españoles en general. Se han examinado las actitudes respecto del carácter, la mentalidad y el estilo de vida de la nación española. El enfoque principal se centra en los mecanismos de transmisión de los estereotipos nacionales que más influyen en los encuestados y también en el cambio de la imagen que ha surgido en el caso de los encuestados como el resultado de su estancia en España en el marco del programa Erasmus+.

Según el análisis, el contacto directo se ha convertido en el mecanismo de transmisión más empleado. En este sentido la hipótesis mencionada en la introducción se ha confirmado completamente.

Entre las imágenes sobre los españoles confirmadas por la estancia en el extranjero destacan sobre todo la amistad, apertura del carácter y el don de gozar de los frutos de vida.

Sin embargo, se ha concluido que la movilidad internacional no ha surtido casi ningún efecto en los cambios de las imágenes de los encuestados sobre los españoles. Por lo mencionado, esta parte de la hipótesis no puede ser plenamente confirmada.

La razón podrá ser la conciencia profunda de los aspectos en el marco del entorno hispanohablante, y la cultura y carácter de los españoles, que los encuestados tienen por sus estudios del idioma español como su carrera principal.

Seznam zdrojů

Tištěné zdroje

- ADORNO, T.W a kol. (1950): *The authoritarian personality*. New York, Harper.
- ALLPORT, W. G. (2004): *O povaze předsudků*. Praha, Prostor.
- ALVAR EZQUERRA, M. (2000): *Diccionario para la enseñanza de la lengua española. Español para extranjeros*. Barcelona, Universidad de Alcalá de Henares.
- BAČOVÁ, V. (1997): Primordiální versus inštrumentální základ etnickej a národnej identity. *Československá psychologie*, 41, 4, str. 303-313.
- BAR-TAL, D. (1994): Formación y cambio de estereotipos étnicos y nacionales. Un modelo integrado. *Psicología Política*, 9, str. 21-50.
- DELANTY, G. (1998): *Social Theory and European Transformation: Is There a European Society?* Sociological Research Online 3, 1: www.socresonline.org.uk/socresonline/3/1/1.html.
- DRABINOVÁ, D. (1999): Etnické stereotypy a studující mládež. In: D. Gracová, (Ed.): Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypních obrazů sousedních národů, 2. Ostrava, Ostravská univerzita, str. 5-49.
- DUBOIS, J. (1971): Dictionnaire et discours didactique, *Langages*, 19, str. 236-249.
- DURKHEIM, E. (1912): *Les formes élémentaires de la vie religieuse*. Paris, Calman-Lévy.
- DURKHEIM, E., MAUSS, M. (1903): Des quelques formes primitives de classification. *Année sociologique*, 3, str. 6-98.
- FISKE, S., TAYLOR, S. (1991): *Social Cognition*. New York, McGraw Hill.
- GIÓRIOVÁ, A. (1997): ¿Cómo proceder con los estereotipos en la enseñanza de lenguas extranjeras? In: *Actas del XXXII Congreso Internacional de la AEPE – Español: Uniendo Culturas*. Valencia, Fundación Antonio Nebrija, str. 77-86.
- GONZÁLESOVÁ, VERDECHOVÁ, N. a kol. (2002): Cómo nos ven? ¿Cómo los vemos? En la Red entramos todos. In: M. Pérez Gutiérrez, J. Coloma Maestre (eds.): *El español, lengua del mestizaje y la interculturalidad*. Actas del XI Congreso Internacional de la ASELE. Universidad de Murcia, str. 358-367.
- GUTIÉRREZ CUADRADO J., PASCUAL, J. A. (1996): *Diccionario Salamanca de la lengua española*. Salamanca, Santillana.

HARVEY, O. J. (1956): An experimental investigation of negative and positive relation between small groups through judgmental indices. *Sociometry*, 19, American Sociological Association.

HEALTH, A. E. (2008): *Are traditional Identities in Decline?* Full Research Report ESRC End of Award Report, Swindon, ESRC.

HIRSCHFELD, L. (1998): Natural assumptions: Race, Essence and Taxonomies of Human Kinds. In: *Social Research*, 65, 2. University of Michigan, str. 331-350.

HŘEBÍČKOVÁ, M., KOUŘILOVÁ, S. (2012): Jak se vidíme, jak nás vidí a jací jsme: Porovnání národního auto- a heterostereotypu s posuzováním reálných lidí v kontextu pětifaktorového modelu osobnosti. *Československá psychologie*, 56, 1, str. 1-17.

KANOVSKÝ, M. (2001): Ľudské druhy a ľudská myseľ - kognitívne základy etnických klasifikácií a stereotypov. In: M. Toncrová, L. Uhlíková (ed.): *Etnické stereotypy z pohledu různých vědních oborů*. Brno, Etnologický ústav AV ČR, str. 9-15.

KEANE, J. (1998): *Civil Society*. Stanford, Stanford University Press.

KREKOVIČOVÁ E. (2001): Medzi autoobrazom a heteroobrazom. In: M. Toncrová, L. Uhlíková (ed.): *Etnické stereotypy z pohledu různých vědních oborů*. Brno, Etnologický ústav AV ČR, str. 15-48.

LAUNAY, D. (2011): *Xenofobní průvodce – Španělé*. Praha, XYZ.

LINDEROVÁ, I. A kol. (2016): *Úvod do metodiky výzkumu*. Vysoká škola polytechnická, Jihlava.

LINHART, J., PETRUSEK, M. a kol. (1996): *Velký sociologický slovník*. Praha, Karolinum.

MANHEIM, H. L. (1960): Intergroup interaction as related to status and leadership differences between groups. *Sociometry*, 23, American Sociological Association.

MORGENSTERNOVÁ M., ŠULOVÁ L. a kol. (2007): *Interkulturní psychologie – Rozvoj interkulturní sensitivity*. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum.

MULLER, B., HALLER, M. (2009): Social identities in comparative perspective. In: M. Haller, R. Jowell, T. Smith (ed.): *The ISSP 1984-2009: charting the globe*. New York, Routledge, str. 175-196.

NAKONEČNÝ, M. (1997): *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha, Portál.

NOVÁK, T. (2002): *O předsudcích*. Brno, Doplněk.

PISCOVÁ, M.: K niektorým poznatkom sociologického výskumu národnej identity. In: V. Bačová, Z. Kusá (Ed.): *Identity v meniacej sa spoločnosti*. Košice, Spoločenskovedný ústav SAV, str. 88-98.

PRADOVÁ ARAGONÉZOVÁ, J. (2004): Tópicos culturales en los diccionarios de enseñanza de ELE. In: *Actas del XV Congreso Internacional de la ASELE*, Universidad de Sevilla, str. 705-709.

PRŮCHA, J. (2004): *Interkulturní psychologie*. Praha, Portál.

REICHEL J. (2009): *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Grada, Praha.

STASZCZAK, Z. (1987): *Słownik etnologiczny: terminy ogólne*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

TERRACIANNI, A., McCRAE, R. R. a kol. (2005): National character does not reflect mean personality trait levels in 49 cultures. *Science*, 310, str. 96-100.

TONCROVÁ, M., UHLÍKOVÁ, L. (2001): *Etnické stereotypy z pohledu různých vědních oborů*. Brno, Etnologický ústav AV ČR.

UHLÍKOVÁ, L. (2001): Několik poznámek ke vzniku etnických stereotypů. In: M. Toncrová, L. Uhlíková (ed.): *Etnické stereotypy z pohledu různých vědních oborů*. Brno, Etnologický ústav AV ČR, str. 49-56.

VLACHOVÁ, K. (2015): *Národní identity a identifikace – Česká republika, Vyšegrádská čtyřka a Evropská unie*. Praha, Sociologický ústav AV ČR.

VLACHOVÁ, K., ŘEHÁKOVÁ, B. (2004): Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě. *Sociologický časopis* 40, 4, str. 489-508.

WALASOVÁ, T. (1995): *Národy i stereotypy*. Kraków, Międzynarodowe Centrum Kultury.

Internetové zdroje

BUENOVÁ BALLESTEROVÁ, A., RUBIO HANCOCK, J. Radiografía de la siesta en España: rompemos tópicos. *El País: Verne* [online]. [cit. 2017-10-03]. Dostupné z: http://verne.elpais.com/verne/2016/04/05/articulo/1459866604_782462.html

BUSINESSINFO.CZ. Etiketa obchodního jednání ve Španělsku. *BusinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export* [online] [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/etiketa-obchodniho-jednani-ve-spanelsku-727.html>

KEPRTOVÁ, J., PESQUE, T. Jak Španělé vnímají klíčové oblasti života. *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-18682970-jak-spanele-vnimaji-klicove-oblasti-zivota>

LÁZARO, M. 12 Stereotypes About The Spanish That Are DEFINITELY True. *HuffPost* [online] [cit. 2016-03-25]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2014/09/24/spanish-stereotypes-true-_n_5837296.html

Seznam příloh

Seznam grafů

Graf č. 1: Jak Španělé vnímají oslavy Vánoc

Graf č. 2: Nejčastěji zmiňované mechanismy přenosu stereotypů

Graf č. 3: Jednotlivé informační kanály

Graf č. 4: Představy respondentů o charakteru Španělů (před pobytem Erasmus+)

Graf č. 5: Představy respondentů o živ. stylu Španělů (před výjezdem na Erasmus+)

Graf č. 6: Míra změn představ o Španělech vlivem výjezdu na Erasmus+

Graf č. 7: Představy respondentů o Španělech (po výjezdu na Erasmus+)

Graf č. 8: Aspekty, které respondenty překvapily popř. šokovaly na charakteru Španělů

Graf č. 9: Aspekty, které respondenty překvapily popř. šokovaly na charakteru Španělů

Graf č. 10: Zastoupení rodinných zdrojů a společenského kanálu (známí, přátelé) v rámci přenosu představ o Španělech

Graf č. 11: Představy o Španělech šířené vlivem rodinných zdrojů a společenského kanálu (přátelé, známí)

Graf č. 12: Sociální sítě, ze kterých se respondenti dozvídají o Španělech

Graf č. 13: Navštěvované skupiny a stránky v rámci sociální sítě Facebook

Graf č. 14: Čtete periodika, ze kterých se dozvídáte o Španělech?

Graf č. 15: Jaká periodika, ze kterých se dozvídáte o Španělech, čtete?

Graf č. 16: Dozvídáte se o Španělech prostřednictvím televize, sledováním seriálů?

Graf č. 17: Z jakých televizních kanálů, popř. seriálů se o Španělech dozvídáte?

Graf č. 18: Ovlivnil nějaký film, kniha/literární postava či osobnost Vaše představy o Španělech?

Graf č. 19: Jaký film, kniha/literární postava či osobnost ovlivnily Vaše představy o Španělech?

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Jak Španělé obvykle tráví svůj volný čas

Seznam obrázků

Obrázek. č. 1: Model vzniku a modifikace stereotypů

Seznam otázek z dotazníku

Otázka č. 1: Odkud se nejčastěji dozvídáte, jací Španělé jsou?

Otázka č. 2: Jaké představy jste měl(a) o charakteru, chování a životním stylu Španělů před výjezdem na studijní pobyt v rámci mobility Erasmus+ ?

Otázka č. 3: Jak se změnily Vaše představy o charakteru, chování a životním stylu Španělů po výjezdu na studijní pobyt v rámci mobility Erasmus+? Jaké představy o Španělech u Vás přetrvávají? Označte míru změn Vašich představ výběrem jedné možnosti z následujícího výčtu: *Vůbec se nezměnily-téměř se nezměnily-částečně se změnilo-velmi výrazně se změnilo-zcela se změnilo*

Otázka č. 4: Co Vás na Španělech doslova zaskočilo, překvapilo či dokonce šokovalo? Uveďte, co to bylo a jak se daná věc projevovала.

Otázka č. 5: Poskytli Vám Vaši rodinní příslušníci, přátelé, známí či spolužáci doporučení a postřehy o Španělech? Pokud ano, jaká tato doporučení a postřehy byly? Kdo z nich Vám je poskytl?

Otázka č. 6: Sledujete na internetu některé sociální sítě a stránky o Španělech, jejich mentalitě nebo životním stylu? Pokud ano, jaké?

Otázka č. 7: Čtete španělské noviny? Sledujete španělské zprávy či jiné televizní kanály a seriály, ze kterých se o Španělech dozvídáte? Pokud ano, jaké?

Otázka č. 8: Vybavíte si nějaký film, knihu/literární postavu, osobnost (reálnou či fiktivní), které ovlivnily Váš pohled na to, jací Španělé jsou? Pokud ano, specifikujte, v čem Váš pohled na tento národ daný film, kniha, literární postava či osobnost ovlivnily?

Vzor dotazníku

Vážená studentko / vážený studente,

obracím se na Vás s dotazníkem, který bude sloužit jako podklad ke kvalitativní analýze dat v praktické části mé bakalářské práce, která je zaměřena na vztah Čechů ke Španělům. Tento anonymní dotazník je zaměřen na představy, které v současné době máte o Španělech a faktory, díky kterým se tyto představy utváří.

Vybrala jsem si Vás na základě Vaší účasti na studijním pobytu ve Španělském království v rámci programu Erasmus+.

Poprosím Vás o co nejupřímnější a nejdetailnější odpovědi. Ocením každý další řádek, o který svou odpověď rozšíříte. Při odpovídání berte prosím v úvahu, že právě první myšlenky zpravidla bývají nezkreslené a relevantní.

Tímto Vám děkuji za Váš čas a ochotu.

Lenka Rybáková

Španělský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod

Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích